

A VIENNE

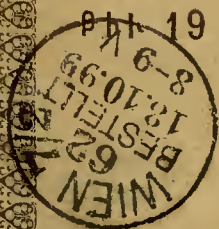
ԱՐԵՆԵԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՍՈՒՄԱՆԻՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

29^{րդ} ՏԱՐԻ

1899

ՀԱՅԵՍՏԱՆԻ 1

ԽԱՐԱԿԻՐ - ՏՆՈՐԵՆ
Մ. ՄԱՄՈՒՐԻՆԵԱՆ

ԻԶՄԻՐ

ՏՊԱԳԻՐ ՄԱՄՈՒՐԻՆԵԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԱԻԱՌԱՅԻՆ ՄԱՏՆՆԱԴԱՐԱՆ	793
ՖԵՆԵԼԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ	801
ԽՈՀԱՆՔ (Մեյրոն Յովսէփեան)	807
ՄԻՀՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ	808
ԶԱԳԱԿՈՐՈՅԾ ԾԻԾԵՌՆԻԿՆ (Ծիծեռնիկ)	811
ԴԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՅՔ (Մ. Ն.)	812
ՎԱՂԷ (Մուրադ Մամուրեան)	818
ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ (Ս. Տ.)	819
ԼՈՒՍԻԿՆ ՈՒ ԼՈՒՍԻՆ (Ծիծեռնիկ)	823
ՍՈՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ (Սիսակ)	825
Ս. ԱՌԱՋՆՈՐԴՆ Ի ՄԱՂՆԻՍԱ (Սահակ)	828
ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ	830
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	831
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԵՐ (Ղազարոս Քէյ. Յովսէփեան)	832
ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ (Լ. Պալեոգեան — Յաւել — Ա. Մալյ)	833

ԳՐԱՑՈՒՅԱԿ

ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՐԵԱՆՑ

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

				Դրոշ
Նոր Ալբերնարան	պատկ. Կ. Պաշայան			$1\frac{1}{2}$
Մանկական Պարտեզ	»	»	Ե. Կոպչի	2
Առաջին Հնրերցարան	»	Մ. Մամուրեան	»	$2\frac{1}{2}$
Երկրորդ	»	»	Ջ. »	5
Չորրորդ	» (Գեորգեյ)»	»	Է. »	6
* Պատմութիւն Հայոց	»	»	»	7
Հնդկ. Պատմութիւն Կրթ. Ա.	»	»	Բ. »	5
»	»	»	Բ. »	6
»	»	»	»	10
Առողջաբանութիւն աղջկանց	»	»	»	4
Առտնին Տնտեսութիւն	»	»	»	6
Բանայի հայ շարադրութեան	»	»	Բ. »	5
Պատմ. բնական գիտութեան	»	»	»	5
* Հայտնական Աստուածաբանութիւն Տ. Մ. Մուրաշեան			»	10
* Պատմութիւն Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ			»	15
* Նուանայն Երգեցողութիւն Ս. Պատարագի հայկական հայնագրութեամբ Լեւոն Չիլինկիրեան				20
Ռուսումն քրիստոնէական Ա. Վարժապետեան			»	$2\frac{1}{2}$
Ալբերնարան ընրերցարան պատկ. Ի. Արաքսեան				4
Բառարան Ֆռան-հայ աշխանիկ Նուարեան			»	50
			»	60
			»	65
			»	70

ՍԱՄՈՍԻ ԳՕՆԵԱՔ

Տիամանթիտի Սնարիքիտի և Ընկ. Սամսի մէջ միակ
գործարանի միջոցաւ միւսքաթ գինիէ խնամով պատրաս-
տուած խիստ համեղ և անարատ: Վերջն անգամ ըստ
հաշիւ և կրօնականութեան բնական կարգին: Բաւ է անգամ մը
փորձել:

ՊԱԼԳԱՆԻ ԳԻՆԻ

Գաղիտիան գինիներու ճաշակաւ պատրաստուած ա-
նարատ և զուտ առանց բան (ալկոհ) և խիստ թեթեւ:

VIN D'OR MUSCAT

Ամենաշին գինի մը մուսքաթէ ի մասնաւորի պատ-
րաստուած, խիստ համեղ և փափկաճաշակ անձերու հա-
մար կը յանձնարարուի, ընթերցի հետ փոխան շամ-
բանեալի:

ԳԱՐԵՋՈՒՐ ՊՕՄՕՆԹԻ

Քնտանեաց գործածութեան համար ամենէն օգտա-
ւէտն, յանձնարարեալ Պոլսոյ և Զմիւռնիոյ առաջնա-
կարգ բժիշկներէն, շերմապէս յանձնարարելի ծիծ մայ-
րերու համար:

ԱՐԹԻԻՐ Ս. ՄԱՐԵԱՆ

Ձրանկայ Թուր (Բուսաթ Գեմախ)

Հայնոցի համար կեդրոնատեղի Շէրիտեան
Եղբարք:

Կը գտնուի նաև ամեն նպարտաճառներու քով:

ՎԻՃԱԿԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՌԻՍԵԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՅ

Արեւելեան Բուժէլի Երկաթուղեայ վիճակահանութեան տեղի պիտի ունենայ երկու ամիսը անդամ մը, Արքունի փողերանոցի մէջ:

Սոյն վիճակահանութեան Օսմանեան դրամատան ընդհանրութեան կ'վաճառուին իզմիր, Բասթաժ Զօնիշէն, թիւ 12 Տիար Օ. Սլաւարսի դրամենեակը միայն:

Դիմ մի ամբողջ բոսմ.սի 3 1/2 դանկան ողջ:

Դահող բոսմեներն ներկայացնողն, պիտի ստանայ մայր տոման, որով պիտի կարենայ չափած դումարն գանձել Օսմանեան դրամատունէն:

23-24

Յ. ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ և Վ. ԶՄԻՌՆԱԿԵԱՆԸ ԺԱՄԱԳՈՐԾ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Արդոյ Հասարակութեան թէ Գ. Զուհա Պէտկոթէն թիւ 14 մեր նոր բացած վաճառատան մէջ կը ծախուին մեծ և փոքր քանակութեամբ ամեն տեսակ ժամացոյցներ, ոսկիէ, արծաթէ, նիքէլ, սև օքսիտ, դարեւոր ամառացոյց և քրօնօճէթը դրպանի ժամացոյցներ:

Զարթուցիչ, պատիւ և դպրոցի մեծ ժամացոյցներ (բոսմեն):

Զանազան տեսակ գոհարեղէնք, ինչպէս ապարանջան, քար-փիցա ևն:

Ժամացործներու և ոսկերչաց վերարերեալ ամեն տեսակ զանազան գործիքներ:

Հոս կը յարդարուին ամեն տեսակ ժամացոյցներ բաւական քանակութեամբ:

Ժամացոյցներու վաճառումն և յարդարումն արտակարգ զեղճեալ գիներով կ'ըլլան:

18-24

7
ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԼԷԴ

Թարգ. Գ. Յ. ԲԱԲԵԱՅԱՆ

ՎԼՃՃԱ Մխիթարեան Տպարան 1899

Շէտեքի պահիր

Գ/ին 10 դրշ:

ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՔ
ԿԱԶՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԲՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

և

ԱՌՈՂՁԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Ի ՊԵՏԱ ՉԱՓԱՀԱՅԻՑ

ԳՐԵՑ

ՏՕԳԹ. Ն. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս Տպար. Մատենական 1899

Գ/ին 6 դրուշ

ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ե. ՅԻՒԱԿԵՅԵԱՆ

Տպար. Ն. Կ. Գեղարքեան 1898 Կ. Պոլիս

Գ/ին 27 դրուշ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՂԱՆՈԿ ԶՌԱՆՍ. ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Բ. Տաշ

Բարձրագոյն դատընթաց տարր. նախակրթարաններու

Բ. Տաշարքեան

Յօրինեց Յ. Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ

Կ. Պոլիս տպար. Բ. Մատենական 1899

Գ/ին 6 դրուշ

ներ, տւանդալկայեր, բարուց ու վարուց սպառիւններ, արգեօ՞ք այդ զրականութեան մասը կ'կազմեն գաւառական բաւերու ցուցակներ, երբեմն խառն ի խառն, երբեմն այբուբէնի էարդաւ, և միշտ օտարօտի խորթ ու բարբարիկ լատերով խճողուած, արդեօք գաւառային զրականութիւն համարելի են այն առնձնեքն ու հեյֆաքսներն հազար անգամ կրկնուած, այն բացատրութիւններն, տաղտկալի լինելու չափ շեշտուած, այն բերականական ձեւերն ու կանոններն, լոկ բանասէրներու բան հասարակ ընթերցողներու համար շահագրգիռ, աբգեօ՞ք գաւառական գրականութեան զանձներն են այն սլառաւական առասպելները, թաթարական ասացուածները, բրդական երգերն որ ելծէ ոչ ծիծաղ, ձանձրոյթ կ'սլաւածառնն ընթերցողին:

Ճշմարիտը՝ չենք կարող որոշ սլատասխաններ տալ այս երթագրական հարցումներուն, այլ միայն կ'հաւատնք թէ այդ այլազան ու խառն ու շփոթ գրուածներու մէջ կան որ սլատմագրութեան բիշ շատ կարեւոր տարրեր կ'ընծայեն և ընթացիկ զրականութեան կ'վերաբերին, թէև յատկանշական բան մը չունին, կան որ բարի, ծառի, ջրի ու զէշտաբանական շատ մտք ու անօգուտ կէտերու վրայ կ'դառնան և շահեկանութենէ զուրկ են, կան որ գաւառային ոճի ու բացատրութեան եղանակներ կ'սլարուծակեն և ուշագրութեան արժանի են, կան նաև այնպիսի գրուածներ որոց մէջ շինովի ձև մը, շփացած կերպեր, կորճային խժուժ գարձուածներ իբրև գաւառային ներութիւն աչքի կ'զարնեն և գրողին յաւակնատութիւնը, չըսենք գրասիրական ունայնասիրութիւնը ֆրմասնեն, իսկ իբրև բնիկ երկրի հոփն ու բոյրն, իսկ ընաղաւտի իբրև ճշմարիտ զոյնն ու կեանքն արտայայտող յօդուածներ գուն ուբեք կ'երևին հանդէսի և լրագրի մէջ, և այդ գունակ գրութեանց հեղինակներ մասի վրայ կ'համրուին:

Արդ՝ եթէ այս կարգի արժանաւոր գրողներ գաւառական գրականութեան հիմնադիրներ պիտի լինին, և ազգային կեանքն աւելի մեռն ուսումնասիրելով աւելի բնատիւ, հիւթեղ և հոյածին բան արհեստական ու օտարածին զգրութեան մը դու-

որ պիտի բանան, ասոր ըսելիք չունինք, միայն այդ շարժումն
 Խի՞մէ իրանայ և նսրոտակին համար, հայ աշխարհիկ գրասի-
 նութեան իրերն նոր և ուրախառիթ թուական մը պիտի ող-
 ջունուի, այս պայմանաւ սակայն, որ արդի գրական սահուն ու
 ճիւղն լեզուի սահմանին մէջ մնայ, խորթ ու բոքոք բառեր, կոշտ
 ու խճուտ դարձուածներ իրրիւ հայկական լեզուի գահարկիներ մեզ
 չմծարէ և ճաշակի ու բարոյից զեմ չգործէ:

Եւ, սակայն, մանր մունր հատուածներով, ուշուժմասիրա-
 կան թիկնէ տեսութիւններով չէ որ գաւառական գրականութիւն
 մը կարող է նոր, կենդանի ու ոսկեղինիկ երակներ բանալ մեր
 հին ու դառամ համարուած դրական մարմնոյն վրայ, ո՛չ,
 այլ բանահիւստիւն, կամ խմտոտասիրական, կամ պատմական
 և այլ հոյակապ հեղինակութեանց հրատարակութեամբ, դաւա-
 տային կոշտած ոճով, քանի որ, ամեն բանի պէս, լեզուն ալ
 փոփոխութեան և վերածննդեան ենթակայ է, և եթէ հանճարի
 ծնունդ հրաշակներանք ընդ ընծայելով է որ մի շատ եւրոպա-
 կան լեզուներ կատարելութեան կնիքը ստացած են, թօթափե-
 լով ոճէն ու լեզուէն ինչ որ գաղափարներու արագ, յստակ,
 ճշրբիտ և պոյծաւ բացատրութեան խոչնդոտ էին:

Գաւառներն իրենց յատուկ իսկատիւ բարբառներով այդպիսի
 հրաշակներուն տուած են մեզ, և եթէ տային անգամ, յու-
 սայն է որ մեր արդի ՈՍՏԱՆԻԻ աշխարհաբանն նոր ուղ-
 զութիւն մը, նոր ձև մը, նոր կենդանութիւն մը զրոշմելու յա-
 ջողին, քանի որ արդէն այդ աշխարհիկ բարբառն գրեթէ երե-
 սուն տարիէ ի վեր յարատեւ զարդացման վիճակի մէջ կ'ըլա-
 նուի և հաստատուն կանոններու վրայ օրէ օր կ'մշակուի, կատա-
 րելութեան գիմելու ձկակելով՝ տուելի լուսաւոր միջավայրի, աւե-
 լի լեցուն ուղեղի, արուեստի, գիտութեան, խմտոտի և ճաշակի
 տէր գրողներու հնորէի, թէև ցաւ է գիտել որ նորեւել գրա-
 գէտներէ ոմանք աշխարհիկ լեզուն կ'չարչրեն, կ'քաղքեն, և՛
 անոր պարզ ու բնական ոգւոյն ներհակ՝ ոչորուտ, ճաղագուն
 ու շողփաղփ բացատրութեանց մէջ կ'մուրթին, մնորելով ըն-
 թերցողին ուշն ու միտքը: Ուստի՝ գաւառացի գրողներ շատ

շատ ի՞նչ կրնան ընել յօգուտ հայ զարթոթեան, եթէ ոչ ընկի
աղբալի կենաց այլ և այլ երևոյթներուն նկարագիրներ յօրինել
վիրական, բանահիւսական, պատմական կամ այլ դրական
եւտերով և այս երկասիրութեանց առթիւ գաւառային ընտիր,
կոկիկ ու պիտանի բառերու ու զարձուածներու կիրառութեամբ
նոր սյժ ու աշխոյժ, նոր բայր ու հրապոյր տալ իրենց գրուածներուն:

* * *

Թերեւ այս նպատակաւ գաւառացի ճարպիկ գրողներէ շատեր
նողը կ'սրահաւսեն և երկար բարակ հրահանգներ կ'դնեն,
ցոյց տալու համար թէ ի՞նչ նիւթերու վրայ և ի՞նչպէս պարա
հ զանոնք բաժնել ու զրել, ի՞նչ կերպով պարտ է ճառել ընա-
գաւառի վերաբերող անական, աղղազրական, ընկերական,
անտեսական և այլ հանգամանաց մասին: Բայց որո՞ւ համար
են այդ հրահանգները — տրեւմեան լուսաւորութեամբ շրջած
ու քիաղած գրողներո՞ւ թէ ոչ գաւառացի պարզ, նորաբոյժ,
թաւմաւտ ու կարովի բնացականութեանց համար: Եւ միթէ
չաւ ևս չէր լինէր եթէ, փոխանակ մեզ պէս հինցած ու այլա-
տերած գլուխներու շարագրութեան եղանակի ու նիւթերու վրայ
դասեր ու խրատներ տալու, այդ բարեմիտ խորհուրդատունին
արգեւամբ ի գործ դնէին փոխառովի հրահանգներն և մի մի
կարեւոր երկասիրութեանց ձեռք զօրնելով ճոխացնէին հայ
զարթոթիւնն, անոնց մէջ ազատօրէն թափելով լուսաբեր, կեն-
սատու գաղափարներ, իրենց կանխորոշ բնատուօն յատակա-
գիծներուն համեմատ: Միայն այս տարբերութիւնը կայ խօսե-
լու ու գործելու մէջ, որ՝ մինչդեռ աւելի զլերին է խրատ ու
գոտ տալ, շատ դժուարին՝ այդ խրատն ու գոտն ի գործ դնել:
Եւ այս առթիւ կ'իշխեմ զուարթաբան վարդապետի մը զիտո-
ղութիւնն առ պատկառելի եկեղեցական մ'օր այս ինչ կամ
այն ինչ կերակուրն եփելու մասին շատ ազուր հրահանգներ
կուտար անոր, — Սրբազան հայր, կ'ըսէր, շատ հեշտ է միան
ու բանջարն ջարդելու ու եփելու կերպը ուսուցանել, բայց չեմ
կարծեր որ, կրակին առջեւ անցնելով, գոյք անձամբ այդ հրա-
հանգներն ի գործ դնելու յատկութիւնն ունենաք:

Բայց ի՞նչ հարկ այսպէս բարձրները լծիլ, հոյակապ հրաշակերաններու խօսքն ընել, երբ ստորնակապ փայտակերտներ կ'ալակալին մեզ: Ի՞նչ հարկ . . . այլ այս եղած է միշտ հասն ահար կողմը — անմիջական պէտքը զանց ընել ու միջականին ետեւն վազել տապաստ դլորելու ռստիճան:

Եւ իրօք՝ ներկայ պարագայից մէջ՝ եթէ կայ բան մը, մեր անմիջական պիտոյից նայելով, որ մեր զաւառաբնակ եղբայրներուն շատ աւելի օգտուէտ, շատ աւելի շահագրգիռ, շատ աւելի մտային ու նիւթական զարգացման գրգիռ ու խրախոյս կրնայ լինիլ, այս է մասնագիտական գրաւորան մ'որ պարուհակէ գաւառային կենաց անհրաժեշտ եղող արհեստներու ու քործերու վրայ ճառող երկեր: Ահա գործունէութեան աստղարկ մ'որ թէ ստանիկ և թէ գաւառիկ, թէ քաղքենի և թէ դիւշացի գրողներ կարող են, եթէ աւամունք ու տապանդ ունին, աշխատիլ զրապէս, և մէն մի գաւառի յատուկ արհեստագիտական, մշակական, ճարտարական, տուեարական և այլ գրութիւնը բարուքելու նպատուղ զանազան գործեր յօրինել: Եթէ մեր մանկտին Հայ գպրոցներու մէջ, հասուն ու արբուն միւրայինք ալ հայ թերթերու մէջ միայն կ'ըսողեն իրենց մտաւարական սնունդն, սր ստէպ անշահ ու մուրտական կ'զանայ, երբ վիպական ու անբարոյութեան թափանցիկ քօղի մը ներքե կը ներկայի մեծին ու փոքրին, ենթադրելալ որ ընդհանրապէս ընթերցանութեան սէրն ամեն գաւառային խորշեր տարածուած է: Բայց թո՛ղ թէ տարածուած չէ, բիշ շատ գրող ու կարդացող քաւառացիներ կարծես աւելի ախորժ կ'զգան թեթեւ, զուարթ եւանդամ ու անլի գրաւածներէ քան թէ միտք ու սիրտ շինող լուրջ հրատարակութիւններէ: Բայց անցած են այն օրերն որ, ընթերցանութեան գրգիռ տալու համար, կարենոր կ'համարուէր ստէպ անխմաստ սիրային, և երբեմն միայն հանրօգուտ վէպեր թարգմանել ու ժողովրդեան ջամբել: Իբրեւ ժամանց ներելի է կարգալ միշտ վիպական գրուածներ որ ընկերային զոնապան

Պարեւոր խնդիրներու վրայ կ'ճառեն և խորհրդածութեան կ'տանին, սակայն իբրեւ նխթական բարօրութեան միջոցներ այդ գործեր արհեստաւորին ու գործաւորին ձեռքն, մեծ օգտաւ չունին: Ուստի՝ անհրաժեշտ է դաւաններու մէջ ծաւալել ոչ միայն մաքի ու աւերիչ կրից և սովորութեանց գեմ՝ խօսող ողջասուն մասեաններ, այլև նխթական ու անտեսական վիճակներու շահարկի խորհուրդներ ու հրահանգներ ընձեռող գրեանք: Շատ տարիներ առաջ Ա. Մաւնուշ այս մտօր առաջարկ մ'ըրած էր՝ ընկերակցական հիմնարկութեանց միջոցաւ զայն ի կատար հանելու յորդոր տալով, բայց իր ձայնն ձայն բարբառայ անտպատի մնացած է այս մասին, ինչպէս ուրիշ աւերի կենտական խնդիրներու մասին, և այս կամեաւոր կամ ակամայ խրութիւնն շատ ու շատ սուղի նստած է մերայնոց, ինչպէս գծադրապէս կը վկայեն ներկայ կարգ մը ցաւալի իրողութիւններ: Թերեւս ի՞նչ որ տարիներ առաջ անգործագրելի, մեր օրերն ի գործ գրուի փորձառութեան դասերէ խրատաւելով: Բայց ի՞նչպէս և ո՞վ պիտի ձեռնարկէ զրական այլալիսի կարեւոր գործի մը, որո՞ւ զբամական ու մտային կարողութիւնը կ'ունիէ ժողովրդեան ստորին խաւերուն մէջ ծաւալել զանազան գործնական ու շահաւետ դասեր, և եթէ անհատական կարողութիւնն իսկ ներքը, ինչպէս սպասելու էր այդ օգտաւետ մասեանները զօր ցնող չափի զբաղնուէր, ինչպէս շատեր փորձով գիտած են, երբ նոր և շահեկան գործ մ'անցում ի լոյս է ընծայուած:

Բայց նախ՝ մեր առաջարկը չէ թէ անհատական այլ հաւարական ջանից արդեամբ կրնայ ի գործ գրուիլ, երկրորդ՝ մասեանն ըսելով խոշոր, մեծահատոր գրեանք չենք խմանար, այլ զրբոյիներու կամ տեսարակներու շարք մ'որոնց մէջ ճարտարական, երկրադրական, արհեստական, հանրային, արհեստադիտական ևայլն նխթելու վրայ համառօտ այլ սլարդ ու զխորմիւնելի ոճով ու ճշգրիտ ու հասուն տեղեկութիւններ ամփոփելու ժողովրդեան խմացական կարողութեան և ըմբռնման յարմար ու հպելի:

Այսպիսի փորձ մը վաղուց ըրած էր մեր հայրենակից բա-

րեյիշատակ Գ. Կոստանյան, զիտական ճիւղին մէջ, լինելու նաեւ մեր վաղեմի բարեկամ, Տօք. Է. Իւթիւճեան ժողովրդաներ ոչով վառուած շատ տարիներ առաջ սկսած է մանր տետրներ գրել և շատ աժան գնով հրատարակ հանել, տետրներ՝ որ ընդհատ շարունակելով յատկապէս առողջապահիկ հրահանգներու կ'վերաբերէին: Տօք. Իւթիւճեան իր այդ հանրօգուտ աշխատութեան առնն մը դադար տալէն ետեւ, վերջին ժամանակներս վերսկսած է այդ կարի օգտաւար ձեռնարկն այս է՝ Սուսջևնոյի Առողջապահութեան, որու 20րդ հատորին, զինովութեան վրայ հրատարակելով հետզհետէ միւս հատորիկներն ալ հրատարակելու կ'խոստանայ, անշուշտ եթէ քաջախելութիւն պահէ: Եւ այդ առողջապահական գործն այնքան աւելի քաջախելութեան արժանի է, որքան որ թէ մարդկային ամենէ թանկագին բանին վրայ կ'ճառէ, թէ շատ գիւրդին է, և թէ գոյանալիք հասոյթն ազգային կրթական հաստատութեանց յատկացած է հեղինակին կողմէ: Բայց այս բաւական չէ:

Ահա հատական ոյժը, թէև շատ գովելի, այսօրն կրնայ ընել, յօգուտ ժողովրդեան. լսի զիտական ճիւղ մը կրնայ մշակել, մինչդեռ մեր առաջարկի գործադրութիւնն երեք Լալան պայմաններու կ'կարօտի: Այս պայմաններն են բարդական, մատուորական և նիւթական: Նոյն նիւթականն պայմանն ապահովելու համար հարկ է բաժանորդական համեմատ ընկերութիւն մը կազմել, այնքան դաւանք մը գոյացնելու որքան որ սկսեք է առաջին գործերու սպառարկութեան ծախքը զսցնելու համար: Այս ծախքը չկրնար 8-10 հազար դրուշէն աւելի լինիլ, և հետեւս պէս բաժնեկիներն ալ ոչ շատ բարձր և սահմանափակ անգամակիցներու մէջ: Այն ընկերութեան կազմութեան առաջնորդ կրնայ լինիլ 4-5 բանկերուն և ուսումնասիր անձերէ բաղկացած մասնախումբ մ'որ ընկերութեան գրաստական գործողութեանց հոգն ալ կ'ոտանձնէ երաշխաւորութեամբ: Երկրորդ՝ սոյն մասնակիւմբը մշտնորակաւ պայմանն հոգալու համար պարտի ամսուադն 18-20 ուսումնական անձերէ խմբակ մը կազմել, խմբակ՝ որու կրնան մասնակցել և գաւառաբնակ մասնակց

ւորներ, և իրենց մտնողիտական հմտութեան համեմատ արգէն ակնարկուած առարկաներու խմբադրութեան դործն իրենց մէջ բաժնել, այս պայմանաւ որ տարին առնուողն երկու երեք տեար ըլլա տեմնեն, մէկ կողմէ ածան գնով ծախուին և միւս կողմէ գաւառային ազգատիկ գիւղերու և քաղաքնիստ մէջ ձրբիապէս բաշխուին, ինչպէս նաեւ գալրոցներու մէջ: Երկրորդ պայմանն, այս է քաւրոյակաւնն, կարելի է ապահովել եթէ ընկերութեան ամեն տասիճանի գործակիցներ տոհմային ու գրական սիրով վրաս, յանձն տոնուն նիւթական շահ չակնկալել մի բանի տարի իրենց գրամական մասնակցութենէ և մտաւորական աշխատակցութենէ, զոհողութիւն մ'որ այնքան ծանր չլուիր մեզ:

Արդեօր այս երեք պայմանները կարելի է լծորդել և փափարելի նպատակին, այս է Կաւառակաւն *Wasserkultur* մը հիմնելու յաջողիլ, այս է ահա կարեւոր խնդիրը: Տարակոյս չկայ թէ Պատ. Ռուսիոյ. խորհրդոյ կողմէ այսպիսի ձեռնարկ մը հաւանութիւն ու քաջալերութիւն կրնայ գտնել:

Իսկ եթէ այս պարզ ու համեմատ ձեռնարկը կատարելու մասին, մեր ուսումնական ու ունեւոր զտտակարգին կողմէ զրմկամակութիւն ու անտարբերութիւն տեսնուին այն ժամանակ կարելի չէ. գաւառային լուսաւորութեան վրայ մեծ յոյսեր ունենալ:

(13)

ՅԵՆԵԼԱՅԻ ԺԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՍՊԻՆԵՐԸ ՄԵՍՏԻՆ ԱՆՁԻՆՔ

Գրողն ՏԻԿԻՆ ԽՅՈՒՐԷՐՑ ՎԵՆԵՐԸ

Լորտ Ֆրէնսիս Օնզլօ Տօք. Յերֆաքսի կարծիքն առնելն ետե՝ միտքը դրաւ անյապաղ անոր խրատին հետեւիլ, նկատելով մանաւանդ տրամագլին՝ որ իրաց ներկայ վիճակին մէջ իր կնոջ բոլոր փութացնելու համար ուրիշ ճար չկար: Իսկ յաջորդութիւնն Աստուծոյ կամքէն կախումն ունէր: Դառնապէս կրկնապար այս բանս, իր անճարակութեան վրայ զայրանալով: Իր հիւանդագին կնոջ սենեկին մէջ անցուցած երկար ժամերուն մէջ դառն զգլումով յիշեց իր անցեալ կեանքը: Գիշ թիչ որոշակի դիտեց թէ ո՞րքան անարժան եղած էր իր յատուկ վարմունքն և որչափ պարտաւելի էր վերջերս պատահած սոսկալի դէպքերուն համար: Երբ լորտ Ֆրէնսիս իր աչքին առջև բերաւ Ֆէնէլան՝ ինչպէս որ էր երբ կազդուեցաւ ներա հետ, անկարելի կ'գտնէր ինքզինք անպարտ համարել: Արջան որ այլակեցորն ու մանկային եղած էր իր կնոջ ընթացքը, դարձեալ այն ժամանակները ոչ ոք կ'համարձակէր կասկածիլ ներա անաբատութեան և անմեղութեան վրայ: Սակե՛ղաւ՝ Ֆէնէլա կ'սիրէր զինք և մարդ մը կնոջ մը սէրը չկորուսեր առանց պատճառի: Այժմ նէ արատուած և վշտակոծ կ'մնար զաւոց անկողնոյրը մէջ, ըսպիտակ այլ գետնաքարը շուշանի մը պէս: Իր անունն ամենուրեք բերանն էր: Իր մաքուր համբաւն աղարտած էր ի սպառ: Եւ կարող էր երջանիկ ամուսին մը և մայր մը լինիլ, և հիմակ ի՞նչ էր: Իր պատուանգանէն ընկած, մեղքով սեղած ողորմելի արարած մ'որմէ իր սեռակիցները կ'սորչէին: Այն շատ ուրախ էր այս վիճակին վրայ խորհիլ և աւելի ողբալի՝ մտածել այս աղէտալի արդեանց պատճառ եղող յիմարութեան, սնամիտութեան և անիրաւութեան վրայ: Ինչո՞ւ համար իրարու փոխադարձ սիրով չզոհացան: Այս վերջին տարիներս ի՞նչ տեսն-

դային, անընական կեանք մը վարեցին: Տոյն ժպիտ մ'անցաւ չըթերէն՝ երբ մտածեց թէ իրենց պատմութիւնն բաւական անսովոր զգայնական ու եղերական իրողութիւններ կ'պարունակէր: Անգամ մը, շատ տարիներ առաջ, Ֆէնէլա անկեղծօրէն և եռանդազին սիրած էր զինք: Այս մասին բարոյապէս կ'զգար թէ ապահով էր: Եթէ քիչ մը համբերութեամբ վարուէր իր գեղանի մանկանման կնոջ հետ և իր օրինակով քան թէ յանդիմանական կծու յորդորներով ուղղելու Զահար ներա սխալմունքը, գործերն ինչ տարբեր կերպարան պիտի առնէին: Ֆէնէլա դեռատի էր: Իր սխալմունքն գլխաւորապէս երիտասարդութեան և աղիտութեան յատուկ սխալմունք էին, սիրուն կնկան մը հաճելի երեւելու փառասիրութեամբ: Բայց անջնաս էին այս ամենն . . . այն պատճառով: Կարելի էր զանի առաջնորդել: Նորատի օրիորդ մը զիւրաթեք խմորով շինուած է, տակաւին իր նկարագիրն հաստատ հիմ մը չէ առած, ընդհանրապէս, բարի կամ չար գործելու համար: Իր ամուսնոյն ձեռքն էր զանի ուղղել և ներա բնութեան լաւագոյն կողմերը զարդացնել: Բայց այս ընթացքը բռնելու տեղ՝ ինչ ըրաւ լորտ Ֆրէնսիս: Իր ստանձնած պատապախանատութիւնը փոխանակ գործ դնելու, իր հսկողութեան ներքեւ առնելով իր կենակցին կեանքն, դուն գործած էր իր ապիկարութիւնն արդարացնել ներա սխալմունք չափազանցելով և, անոնց հետեւելով: Եթէ կինը կը պչրասիրէր՝ (flirt) ինքն ալ կ'պչրասիրէր. եթէ նէ յիմար էր ինքրիկնապաւիկ յիմար էր: Միթէ տան տէր մ'այսպէս պարտի վարուիլ: Երբ ներա սչրանքն զայրոյթ կ'պատճառէին իրեն, ուրիշ անգ սփոփանք կ'փնտռէր, և պատահապէս հասուն կնոջ մ'ազդեցութեան ներքեւ գլխովին կ'ընկնէր, կին մ'որ անուանի էր աւելի իր գեղեցկութեան քան առաքինութեան կողմէ: Եւ երբ վերջապէս Ֆէնէլա անոր վարմունքն վտացաւ, և ազդու ոճով բացատրեց անոր թէ ամուսնական կապը մի և նոյն ոյժն ունի թէ կնկան և թէ էրկան համար, ինչ պատասխան տուաւ լորտ Ֆրէնսիս: Նա պատասխանեց աշխարհային թիւր ու անիրաւ ոճով,

— Ո՛չ, այդպէս չէ, մեծասպէս կ'սխալիս դիս յոնդիմանելով, և բնաւ պատճառ մը չունիս այդ պէս խօսելու: Ընկերութեան օրէնքն է որ մարդս կարող է իր ուղածն ընել, անհաւատարիմ լինիլ (որով սահմանի մը մէջ) եթէ կ'հաճի, բայց դու բոլորովին տարբեր գիշեր ունիս: Կին մը չէ կարող սահմանէն դուրս ելնել առանց մեծ չարիք պատճառելու: Հետեւապէս, մի ան-

գամ ընդ միշտ կ'այտնեմ, որ պարտաւոր ես քու վիճակդ լաւ
խմանալ: »

Լորտ Թրէնսիս կարող էր տեսնել թէ ի՞նչպէս իբ կ'նոջ գլը-
խուն զարկաւ արիւնն ու այտերը 'դունաւորեց:

— Բայց այդ ըսածդ հրեշային է և լիովն չէ թէ ընկերու-
թիւնն ի՞նչ վճիռ արձակած է: Մինակ կուզեմ հարցնել, Թրէնք:
եթէ ապագային մէջ այդպէս վարուելու մտադիր ես »

Աժօթահար յիւնց այս հարցման տուած պատասխանը —
Այո՛ Թէնէլա, իրաւ կամ անիրաւ, այս է աշխարհիս վրայ ամեն
մարդու օրէնքը:

Եւ այն օրէն ի վեր՝ այդ ու կ'նոջ մէջ գծտութիւնն աւել-
ցաւ, մինչև որ իրենց ապերժանկութիւնն յետին ծայրն հասնելով
որոշեցին փոխադարձ հաւանութեամբ իրարմէ բաժնուիլ: Բայց
միթէ բաժնուելով աւելի երջանիկ եղան քան երբ անբաժան
էին: Անշուշտ լորտ Թրէնսիս բացասական պատասխան մը պիտի
տար այս հարցման: Անսանձ շուայտութեան, ամենէ զուարթա-
ղին տեսարաններու մէջ անգամ, իր սիրտը մտմոռած էր և իր
յիշողութենէ չէր կարող երբէք վտարել այն սիրտլիւր խօսքերն
ու ակնարկներն զոր կենակցէն ընդունած էր: Անցելոյն վրայ
յետադարձ նայուած մը նեւեղով, կ'զգար թէ ինքն էր գլխա-
ւոր մեղապարտը: Իրաւ՝ երկուստեք սխալներ գործուած էին,
բայց ինքն էր առաջին մեղաւորը: Եթէ Թէնէլայի անկողինն մօտ
ծնրադիր՝ ամեն յանցանքը կ'ստատովանէր արձակ համարձակ,
և նոյն պահուն գործող և սրտի խայթի թափն համակեց իր
միտքն, և այն որ տարիներէ ի վեր չէր աղօթած, այն որ ուղիւ
էր Աստուծոյ դպրութիւնն ուրանալ, զլուխը վար ծռեց խոնոր-
հութեամբ և հեզութեամբ, փոքր մանկան պէս և սկսաւ աղօթել:

— Ո՛հ, բարի Աստուած — գոչեց — գթա՛ ինձ: Խնայէ կ'նո-
ջըս կեանքն, և ոյաւորաստ եմ ջերմեռանդ ոգւով՝ իմ բոլոր
անցեալ մեղքերս քաւել ապաշխարութեամբ: Մենք երկուքս
անդունդի մ'եզրը կեցած էինք, գրեթէ անյատակ վհի մը մէջ
դլորելու էինք, վասն զի կուրօրէն մեր կանակը դարձուցինք
քեզ, բայց հիմակ, ո՛ հայր մեր մեծազօր, զօրացուր և խըրա-
խուսէ մեզ, այս մեր թշուառ վիճակին մէջ: »

Լորտ Թրէնսիս ոտք ելաւ ծանր ու հանգարտ: Ապտ ծռելով
պողաւ Թէնէլայի հրատապ ճակատն, և ելաւ որ իր որդին բե-
րէ, փոքրիկ անմեղ մանուկն, դանդրահեր և հրաջեայ դաւանին,
որու յիշատակն անգամ իր արտասուքը կ'զրդւէր:

Մեր ամենուն կենաց մէջ կան պարագաներ որ երևան կը հանեն մեր հոգւոյն ամենէ ընտիր մասը, երբ ապագային համար մեր յղացած խորհուրդներն անստույգ և անարժան հիման վրայ շեն հաստատուած, այլ տոկուն և մնայուն հիման վրայ: Այսպիսի պարագայի մը մէջ կ'գտնուէր և լորտ Ծրէնսիս: Աւտար Աէրնսէյնէն հեռացաւ իբր ապաշաւած այլ լաւագոյն մարդ մը, այնուհետեւ նոր և աւելի մաքուր կեանք՝ մը վարելու սրամաղիր:

Անվերջանալի երեցաւ լորտ Ծրէնսիսի այս ուղևորութիւնը: Տաղտկալի ժամեր շատ ծանր կ'անցնէին, և չոզին ու մեքենան շատ ծանրաշարժ կ'գտնէր գինք որոշեալ վայրը տանելու համար: Վերջապէս հասաւ Ֆէլիքսօվ, փութաց Տիկին Արէնդիսընի բնակարանը: Ֆիլիպ Արէնդիսըն Օնգլօ գերգաւտանին հետ ազդականութիւն ունէր և կնոջ շատ մտերիմն էր, այնպէս որ զիրար աւագանի անուամբ կ'կոչէին:

— Հելէն — դռնէջ նա, երբ Տիկին Արէնդիսըն, այս անակնկալ այցելութենէ սաստիկ դարմացած, անոր երեսը նայեցաւ իբր ուրուականի մը — Ո՞ւր է Ռօնին, կ'ուզեմ Ռօնին տեսնել: Շուտով ինձ բեր զանի: Իր անըջային քնոյն մէջ Ֆէնէլա միմնջեց թէ Ռօնի քեզի հետ է:

— Միթէ ետ մնացիք ճամբորդութենէ: Ուրեմն Տիկին Ֆրէնսիսի հետ Պրագիլիա չգացի՞ք — հարցուց Տիկին Արէնդիսըն չուարած:

— Ա՛յ — պատասխանեց անհամբեր — բնաւ չեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կուզէք: Ամենեկին Պրագիլիա երթալու խօսքն եղած չէ մեր մէջ: Ֆէնէլա գրեթէ մահուան անկողինին մէջ կը տառապի, և յատկապէս Ռօնին առնլու համար եկայ հոս:

— Բայց, Ֆրէնք, Ռօնի գնաց: Դու յառուկ անձ մը զրկած էիր որ զանի առնէ: Անշուշտ մոռցած չես այս պարագան:

— Ես Ռօնին առնլու համար մարդ զրկած լինիմ: Հելէն, միթէ խելքդ կորուսիր. — և Ֆրէնք անոր դաստակը բռնեց ու ժգին:

— Հանդարտ կեցիր, Ֆրէնք — ըսաւ Տիկին Արէնդիսըն, զանի ցնցելով և վախճալով որ խելքը թուուցած չլինի՝ քանի աւար վայրագ նայուածքը կ'զիտէր — ձեռքս կ'ցաւ ցնես:

— Ես մարդ չդրկեցի բնաւ որ Ռօնին առնեն, ըսաւ յարաճուն զայրութով. — Միթէ ըսել կուզես թէ որդիս հոս չէ՞:

— Ո՛հ, հոս չէ, բաւական տառն կայ որ մեզ թողուց: Աստուգ էի որ դու գիտես:»

Լորտ Յրէնսիս սկսաւ երերալ: Այս լուրը սիրաւ թուեղ հանեց: Մէկ երկու վայրկեան չկրցաւ խօսիլ, ապա խռպոտ ձայնով մ'արտասանեց այս խօսքերն:

— Անշուշտ գիտես, Հելէն, թէ զաւակս ո՛ւր գնաց: Դու միակ կարող ես ցոյց տալ ինձ անոր գտնուած վայրը: Անհրաժեշտ է որ դինք գտնեմք և իսկոյն կէրնէյ տանիմ: Ոտնիկ ներկայութենէ կախում ունի իր մօրը կեանքը:»

Տիկին Արէնդիսըն յետին մտատանջութեան մէջ ընկաւ, կը տեսնէր որ լորտ Յրէնսիս իր որդւոյն համար գինք պատասխանատու կ'համարէր:

— Դժբաղդ ապէս — ըսաւ նէ — , բնաւ չգիտեմ թէ ո՛ւր գնաց: Անցածներս տիկին մ'եկաւ հոս . . . :

— Տիկին մը — ընդմիջեց լորտ Յրէնսիս աշխուժով, — ի՛նչ կին էր այդ. նկարագրէ իր անձնական կերպարանը, թերեւս այդ կնկան հետքը գտնեմ:

— Բոլորովին նորատի չէր այդ կինը — Յրէնք. — սակայն շատ գեղանի էր, հարաւային կանանց գեղով վեհալուք: Իր աշունքն ու մաղբըրը գրեթէ ամբի պէս սև էին, և օտարականի շէշտ մ'ուներ իր լեզուին մէջ: Մէկ խօսքով, իտալուհի կամ սպանուհի մը կ'նմանէր:»

Թշուառ մարդն սկսաւ բարձրաձայն հեծեծել: Բաջ իմացաւ թէ ո՛վ էր իր որդին յափշտակողն, և իր խիղճն իրեն կ'ազդարարէր թէ Լուսիլ տը Վինյի վրէժխնդրութեան ողուով կ'դորոժէր: Լորտ Յրէնսիս նստած աթոռին վրայ սկսաւ դողդղալ և կծկելով իր երեսը ձեռացը մէջ պահեց: Միթէ իր անխոհեմութեան ծանր հետեանքը չէ՞ր կրածը: Ո՛հ ահաբեհ, ահաբեհ էր:

— Յրէնք — ըսաւ Տիկին Արէնդիսըն անոր երեսը նայելով սրտայայտ — միթէ կ'ճանչես կինը, միթէ քեզ ծանօթ է:

Յրէնք սարսուռ մ'ողբաց:

— Այո՛ — ըսաւ — մեղքէս կ'ճանչեմ զանի: Երանի թէ չը ճանչէի: Իմ բոլոր թշուառութեանցս պատճառն նոյն ինք Տիկին տը Վինյին է: Եթէ այս կնկան վրայ աչք շնեցէի, հիմալ Յէնէլա և ես երջանիկ կեանք մը պիտի վարէինք: Այն անիծեալ կինն մտաւ մեր մէջ և ամեն բան խանգարեց:

— Տիկին տը Վինյի — բացագանչեց Հելէն, երեսները կտտ կտրմի դառնալով: — Ո՛հ, Յրէնք, եթէ առսջուց գիտնայի,

բնաւ երբէք Ռօնին անոր չպիտի յանձնէի: Խեղճ, սիրելի փոքրիկ Ռօնի: Այո՛, զգուերի, դարչելի կին մ'է :

— Բոլորովին կ'հաւանիմ — ըսաւ նա սրտնեղութեամբ — Բայց ի՛նչ նախատինք որ թափենք այդ կնոջ գլխուն, սա իրողութիւնը կայ ու կ'մնայ որ որդիս գողցած է: Չեմ հասկնար թէ ի՛նչպէս թոյլ տուիր որ երթայ:

— Ֆրէնք, նէ հոս եկաւ — շարունակեց Տիկին Կրէնդիսըն ինքզինք արդարացնելու կերպով — և ընագդով հակակրօթիւն մ'զգացի ներս դէմ: Նախ մերժեցի անոր խնդիրը կատարել, բայց նէ այնքան պնդեց որ վերջապէս համոզուեցայ որ ձեր կողմէ յանձնարարուած էր Ռօնին առնել տանելու: Տես, ահա քու այցեատմոյք իբր նշան իր պաշտօնին անկեղծութեան: » Եւ այսպէս խօսելով, Հեկէն սեղանին վրայէն այցետոմսն առաւ և Ֆրէնքի ցցուց: Ֆրէնք նայեցաւ տոմսին, ապա գլխարկնառաւ և երթալու պատրաստուեցաւ:

— Այս շատ վատ գործ մ'է — ըսաւ նա դողդալով — շատ ու շատ վատ գործ մը: Տարեկան եկամուտս վրայ կ'աւայի, բաւուկան էր որ այդ դէպքը չպատահէր: Բայց կարելի է կարող ես ինձ ըսել թէ Տիկին տը Վինյի ո՛ր կրնայ դանուիլ:

— Ափսսո՛ւ, ոչ, չեմ կրնար: Հասցէ մը չթողուց ինձ, և բընաւ տեղեկութիւն չունիմ թէ ո՛ր կ'ընակի: Բայց կեցի՛ր — ձեռքը ճակտին վրայ դնելով — եթէ լաւ կ'լիչեմ, Տիկին տը Վինյի յայտնեց կերպով մը թէ օտար երկիր երկար ճամբորդութիւն մը պիտի ընէ: Բայց, Ֆրէնք, ինչո՞ւ համար այդչափ կըքուտ ես — յարեց Տիկին Կրէնդիսըն, երբ իր այցելուն դուռը բացաւ, — ո՛ր կ'երթաս:

— Կերթամ — պատասխանեց նա դէմքն սաստիկ այլայլութենէ այլակերպած: — Ես շիտակ Լոնտօն պիտի երթամ, որպէս զի ոստիկանի մը միջոցաւ Տիկին տը Վինյի ինչպիսիք դանեմ, և ապա կէրնսէյ պիտի վերադառնամ: Ֆէնէլա ուղեղային տենդով բռնուած մեծ վտանգի մէջ է: Չգիտենք թէ ի՛նչ վախճան պիտի ունենայ իր հիւանդութիւնը: Բժիշկն ըսաւ թէ որ Ռօնիի տեսքը կրնայ օգտակար լինիլ մօրը, բայց հիմակ . . . հիմակ — յարեց յետին վհատութեամբ — հիմակ պարտաւոր եմ առանձին երթալ, միայն Աստուած օգնէ ու պահպանէ մեզ: » Եւ առանց Տիկին Կրէնդիսընի բարեւ ըսելու, իսկոյն սանդղէն վար իջնելով մեկնեցաւ:

Հեկէն անոր մեկնումը գիտեց աչերէն առատ արտասուք թափելով:

— Խեղճ Ֆրէնք — հառաչեց նէ — ո՛րքան կ'սիրէ Ֆէնէլան:
Եւ սակայն այդ կինը բոլորովին արեց խանգարեց անոր կեան-
քը: Ի՛նչ աղւոր, կայտառ երիտասարդ մ'էր երբեմն Ֆրէնք: Եւ
որքան կ'ցաւի սիրտս տեսնելով զինք այս թշուառ վիճակին մէջ:

ԽՈՋԱՆԻՔ

(SONNET)

Ա. Ս. Մ.

Խորհրդաւոր գիշերին մէջ եւ նոյնքան
Խորհրդաւոր մտածումներ զիս գերեւե,
Եւ անհունին թի՛ւր թի՛ւր թիթերն գիշերում
Պահ մը դադրիս՝ դիտել՝ անունը հեռներէն:

Ու կ'երագեմ դեմքդ սրտումս պետո՛ւր,
Ուր դառնագին խորշով մը կայ ցուրտ ցաւի,
Կակիծներու եղերակներ, սրգաւոր
Սլեր որովք պահեն սեւ յուշք անցեալի:

Սիրելիներ... որք կը պիտեն յաւի՛տ ֆոյ
Հրճումանքներու, խնծիղներու, ուր ոյի՛նջ
Կայ դառն ստուեր, որովք խաղա՛ղ կառնեն նինջ.

Ու ժրպի՛տ մը կը փայլասակի սլերեդ
Խո՛ւր անցեալի՛ն կ'անդրադառնաս ետ ընդ ետ..
Ես աստղերուն կ'աղղկեմ ակնարկս, դո՛ւն ի հո՛ղ...

Պրիւդէ 1 Փետր. 1899

ՄԵԼԻՍԵ ՅԱՆՍԵՅԱՆ

ՍԻՂՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԳՆԵՐԸ

Պ. Սգէտ կ'ըսէ թէ կայսերական Հռոմէ մեր օրուան Լոնտօնի հետ զարմանալի նմանութիւն մ'ունէր, քանի որ ամեն ծանօթ կրօնից ընդունարանն դարձած էր, կեդրոն մ'էր՝ ուր այլազան ու տարօրինակ կրօններ, ծէսէր և նախապաշարմունք մուտ կ'գտնէին: Այս դիտողութենէ ետք՝ Փրանսական նշանաւոր հանգիսի մը մէջ Պ. կասքէի դրած մի նշանաւոր ուսումնասիրութիւնը կ'ամփոփէ, ուսումնասիրութիւն որ Միհրի պաշտաման ու խորհուրդներուն վրայ կ'իսօսի, Միհր որ երբեմն այնքան մեծ ներգործութիւն ունեցած է կայսերական ոստանին մէջ: Եւ իրօք՝ հռոմէական կայսրութեան ժամանակ հին կրօններն հետզհետէ ջնջուելով նորերու դուռ կ'բանալին: Ժողովուրդն ոչ յունական իմաստասիրութեան և ոչ Օգոստոս կայսեր քաղաքական պաշտամունքին կարևորութիւն կ'ընծայէր: Աւելի դունագեղ, խորհրդաւոր և հոգեկան մխիթարութեան մը կտրօտ էր: Այսպէս հոգը պատրաստ էր Արևելքէն դալիք կրօնից համար: Հրէական կրօնն վաղանցիկ յարգ մը ստացաւ, իր վարդապետութեան պարզութիւնն ու բարոյականի մաքրութիւնն խուժանին ճաշակին յարմար չեղան, մինչդեռ Կիպէլայի պաշտամունքն անուանարկ եղաւ անոր պաշտօնէից խաբէութեան և անբարոյութեան պատճառաւ: Միայն Իսիսի ու Միհրի կրօնները կ'մնային, որ կարող եղան տեղէ մինչև իսկ Քրիստոսի թուականի հինգերորդ դարը: Այս երկու կրօններէն մին, այս է՝ Իսիսի, Միհրի կրօնին մէջ անհետ եղաւ, և պահ մը սա խնդիրը ծագեցաւ թէ արդեօք Եւրոպա քրիստոնէական թէ ոչ միհրական կրօնը պիտի ընդունի:

Բայց ի՞նչ էր, թերևս հարցուի միհրական կրօնը: Այս մասին գրուած գրեանց հատ ու կոտորները միայն հասած են մեզ, և տեղեկութեանց ուրիշ աղբիւրներն ալ թերահատար են: Պ. Տիւրիւի այս արտասովոր կտրծիքը

յայտնած է թէ Գրիստոնէութիւնն Միհրականութեան մի
ճիւղն էր, կերպ մը միհրական հերետութիւն: Մեր ժա-
մանակները Բրօքս Գիւմն ջանաց թափանցել միհրական
վարդապետութեան խորհուրդները:

Ուրեմն ե՞նչ են միհրականութեան աղբիւրները: Հը-
ռոմայեցիք կ'երևի թէ պարսկական ու քաղդէական
ծագում մը կ'ընծայէին անխտիր այդ կրօնական վարդա-
պետութեան: Արդարև Զրադաշտի աւանդական գրեանց
մէջ կ'դտնենք հիմ մ'որ հաւանօրէն կրնայ յարաբերու-
թիւն ունենալ Բաբելոնի աստղագիտական հիման հետ:
Բաց աստի՛ միհրական յիշատակարաններու վրայ կ'դտնենք
Ջէնտ Ալեքստայի շուան, ագռաւն ու օձը, ինչպէս նաև
Զողիակոսի տասներկու նշաններն, որ յարաբերութիւն
ունին Նինուէի ու Քաղդէայի կրօնից հետ: Արդէն յայտ-
նի է որ Զրադաշտի կրօնն երկու սկզբունք կ'ընդունէր-
բարւոյ և չարի: Որմիզդ և Ահրիման: Որմիզդը չըջապա-
տող քսանութ իզէդներն կ'ներկայացնէին հուրն, օդն,
ջուրը եւ, և Միհր այդ իզէդներէն մին էր: Արիական ա-
մենահին դիցաբանութեան մի առարկան է, և կ'երևի
թէ ուղղակի Որմիզդի մի ծնունդն է, որ զանի իրեն հա-
մագոր կ'նկատէ: Նա արշալոյսն է ու վերջալոյսն, երկնից
անհուն գաւառներու տէրն, որ հարստութիւն ու ար-
դասաւորութիւն կ'բաշխէ: Միհրն է որ անդուլ պայքար
մը կ'մըլէ խաւարին և խաւարային դործերու դէմ: Ունի
10 հազար աչք և նոյնքան ականջ, այնպէս որ երկրի վը-
րայ բոլոր անցած դարձած բաներուն տեղեակ է, և դի-
տէ մարդկային ամենէ ծածուկ խորհուրդները: Յատկա-
պէս թշնամի է նա ստութեան, զի ճշմարտութեան առ-
տուածն է, և մարդկային պայմանագիրներու ու խոս-
տումներու վրայ կ'հսկէ: Նոյնպէս կ'հսկէ ընկերային յա-
րաբերութեանց և այն կապերուն վրայ որ ընտանեկան
հիմնարկութիւնը կ'ապաստովեն: Շատ աւելի ուշագրաւ
է իրեն այն վիճակն որով մարդկային ազդի բողբկամն
ու սիփիւիւր կ'կանգնի: Նա է միջնորդ մարդկան մէջ և

արարածին ու Արարչին մէջ, Մահուանէ ետք նա է որ
կ'օգնէ հոգիներուն դժնդակ կամրջէն անցնիլ, և նա է
որ արդարութեան կշռով կ'կշռէ անոնց գործերը, իօք՝
երկնից, երկրի և մահուան աստուածային երբեակէսու-
թիւնն է: Անշուշտ վսեմ է այսպիսի աստուածութեան
մը յզացումը: Միհրի պաշտամանքն նախ փռիւզիա, ա-
պա Միջերկրականի եզերքն ու անտի հռոմ տարածուե-
ցաւ:

Արդ՝ ի՞նչ էին Միհրի պաշտաման խորհուրդները,
Համառօտ՝ այդ խորհուրդները նպատակ ունէին մարդ-
կային կենաց արդի վիճակն բացատրել, մահուան եր-
կիւզը ցրուել և մարդկային ազգը սրբադործել ապա-
դայ դատապարտութենէ զերծ պահելու համար: Մի-
հրական ծիսակատարութիւնը էապէս աստղագիտական
էր, և երկնային մարմինները կ'նկատուէին մարդկային
ճակատագրին վրայ ազդող առարկաներ: Այսպէս հոգւոյ
երկնային էութիւնը աստիճանական եղանակաւ յաւի-
տենական լուսոյ նիւթականութեան և մութացութեան
մէջ կ'իյնայ, եղանակ մ'որ ստէպ սանդղի մը պատկերով
կ'ներկայանայ եօթը կուռաններով, ուր բաց դռներ կը
դռնուին: Այս դռները մուրակներն են, որոց իւրաքան-
չիւրն ըստ կարգի հոգին կ'օժտէ երկրային գոյութեան
համար պիտանի յատկութիւններով: Հոգին վերստին
սանդղէն վեր կ'երնէ, և ամեն մէկ հանդրուանին նիւթա-
կան տարրէն մաս մը կ'թօթափէ, և դադաթնակէտը կը
հասնի զուտ հոգեկան վիճակի մը մէջ: Կարելի չէ Պ.
Կասքէի ուսումնասիրութեան կէտերը մի առ մի նշանա-
կել, բաւ է ըսել որ Միհրականութեան յաջողութեան
պատճառները երկու են. նախ հեթանոսութեան կոշտ
ձևերը ջնջեց՝ միաստուածեան կրօն մը հաստատելով,
երկրորդ՝ գործնական բարոյութեան օրինադիր մը
պատրաստեց, բարին ջատագովեց չարին դէմ, լոյսը
պաշտպանեց խաւարին դէմ, առանց ճգնաւորական
կեանքը քաջալերելու աշխարհիկ գործերէ հրաժեշտ
քարոզելու, քանի որ այդ կրօնը կ'ուսուցանէր թէ կեան-

քըն Աստուծոյ մեղ տուած այն միջոցն է որով յաւիտե-
նական վարձատրութիւնն կարելի է շահիլ:

Թէպէտեւ այս կրօնը դեռ կ'ծաղկէր չորրորդ դարուն
վերջերը, սակայն հինդերսթդ դարուն ընկ անոր յիշա-
տակը մնաց: Հեթանոսութեան կործանման հետ միհրա-
կան կրօնն ալ կործանեցաւ, թէև անոր հետքը կ'տես-
նուին քրիստոնէական մութ աղանդներու այլ և այլ հա-
ւատալեաց մէջ, ինչպէս նաև ոքոլաստիքական առուա-
ծարաններու աստղաբանական (astrological) տեսու-
թեանց մէջ: Այդ կրօնն անձնական սրբութեան պէտքը
բարոյեց, բայց քրիստոնէական մեծ օրէնքն — Սիրէ
ընկերդ անձիդ պէս — չկրցաւ ուսուցանել: Միհրական
կրօնը միայն Միհրը դաւանողներուն կ'տարածէր սիրոյ
վարդապետութիւնը, մինչդեռ քրիստոնէութիւնն զայն
ընդհանուր օրէնքի վերածեց: Միհրի կրօնը, սակայն,
հին կրօնից մէջ մինակը կ'ներկայանայ այս նկատմամբ որ
իր խորհուրդներէն էիները հեռու կ'ազհէր: Այսպէս,
թէև Միհրականութիւնն իր ծոցէն արտաքսեց ասորա-
կան և բաբելոնական շուայտութիւններն, սակայն սխա-
լեցաւ իր շրջանէն արտաքսելով հեթանոսական այն ազ-
նիւ ժառանգութիւնն — որ է՝ մայրականութեան վաե-
մութեան յղացումն:

ՁԱԳԱԿՈՐՈՅՍ ԾԻԾԵՈՒՆԻԿՆ

Թէ այրիացաւ իմ բոցն հիմնովին
Մատենքով հիւսուի հանճար նարաբին,
ինչպէս հրաշակերտ պալատ, սպարան՝
Զոյգ ձագերս ձեզ չեմ մոռնար յաւիտեան:

Թէ իմն բնծայուի զանձերն աշխարհի
Ու հոխ գարդ պերնանք տանարացն արհի,
Եւ կոչուիմ երկրի տէր միանեծան,
Ես չեմ կարող ձեզ չմոռնալ յաւիտեան:

թէ հանդէսի մը մէջ աշխարհաւա՛ս
 Ճառեր աւ ծափեր, գուտնի՛ եւ նուազի՛
 Հարբաշով տօնեն գիտ սրտածաշն,
 Եւ չեմ կարող ձեզ մոռնալ յաւիտեան:

Բանի դիտեմ ձեր բղձակերտ օրրանն,
 Ծընած, սընած եւ կրթուած սուրբ խորանն,
 Եւ շրջած պաշտած վայրերն սրբութեան,
 Ո՛չ, չեմ կարող ձեզ մոռնալ յաւիտեան:

Իսկ երբ յիշեմ ձեր վըսեմ մրտածմունք,
 Հրեշտակի վարք բարբն, ազնիւ բզզացմունք,
 Սրբտերն անձնուէր, մահերն եօթնարփեան՝
 Ա՛յ չեմ կարող ձեզ մոռնալ յաւիտեան:

Քեզկաւս դիտապատա փաքրովմ տապան,
 Քաղաւիմ ցուրտ դամբան փակուած սեւ տապան՝
 Թիզ մ'այ բոցմ պատեն իմ հողապատեան,
 Ա՛հ, դարձեալ ձեզ չեմ մոռնար յաւիտեան...

Իւ ի՞նչ հնար, ո՛հ, մոռնալ ձեզ երբեք,
 Չեզ՝ որ միշտ աչքիս աւ հոգւոյս դէմն էք...
 Կրկգամ, օ՛խ, անմահ ձեր շունչ, համ, հոտ, ձայն,
 Եւ գիրկխառն բնդձեզ կ'ապրիմ յաւիտեան...

Մ. ԿԱՆ

ԾԻԾԵՌՆԻԿ

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Զ Ր Ո Յ Յ Ք

ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԱՆՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լահէի գետապանախորհուրդն արդէն իր նիստերը վերջացուց
 քանի մ'աւիտ մ'առաջ: Փոխ եղաւ արդիւնքն պաշտօնական
 այդ մեծադիւրդ գումարման ու աշխարհի ամեն տէրութիւն-
 ներ՝ մեծ ու սղաթիլ՝ իրենց ներկայացուցիչներն սենէին: Ար-
 դարեւ պզտիկ բան: Զինընկեցութեան խորհուրդն՝ որու ան-
 աւամբ ժողովուած էր այդ պերճ ախուրը, պաշտօնապէս մէկդի
 ձգուեցաւ, իսկ իրաւարարութեան խորհուրդը հազիւ քանի մը
 դողդոջ բայեր կրցաւ ամուլ՝ որք ապագայ պատերազմներու դէմ
 անվատահէլլի և անհաստատ թուաբեր կ'ընծայեն միայն: Արդէն
 ի հեճուկս այդ խաղաղութեան ժողովի՝ պատերազմ մը մօտա-

յուս կ'երևի թրանսլալի և Մեծին Բրիտանիոյ միջև՝ որ այդ պզտիկ տէրութիւնը պարզապէս կլլելու կամէութիւններ կը յայտնէ։ Քանի որ կիրք, անյագ փառասիրութիւն և շահախնդրութիւն անբաժան են ու պիտի մնան մարդկային սրտէ՝ մարդասիրական վերացեալ գաղափարներ չեն կրնար յաղթանակ սանիլ տէրութեանց խորհրդոց մէջ....

Պատերազմի աղէտից վրայ Քամիլ Ֆլամարիօնի հետագայ շահեկան յօգուածը Ա. Մամլոյ ընթերցողաց կ'ընծայենք։ Անուրանալի է որ ժամանակակից ֆրանսացի անուանի աստղաբաշխն ու գիտունը՝ որ իր բաղմամբ ժողովրդական հրատարակութիւններով այնքան նպաստած է աստղաբաշխութեան ուսումը ընդհանրացնելու, սուր ու զօրաւոր երևակայութիւն մը միացուցած է իր կորովի մտքին և անժխտելի հմտութեան։ Դիւանագէտ մը չէ ինք, աստղաբաշխ մ'է, գիտնական մ'է, և իր յայտնած մարդասիրական զգացման կրնայ հաւատ ընծայուիլ....

Պոլսոյ 22 Սեպտեմբ.

Մ. Ն.

Մարդկային անբանութիւնը՝ իր ինչ ինչ երևոյթներու տակ դիտուած՝ կրնա՞յ իր գիտական զննութեան նիւթ մը նկատուիլ։ Չենք վարանիր հաստատական պատասխան մը տալու՝ թեպէտև գրողք ցարդ որ և է դասակարգութեան տակ խօսած չըլլան զայն։

Մենք այս հատուածիս մէջ այդ անհուն նիւթը իր բոլոր ընդարձակութեան մէջ ճառելու յաւակնութիւնը չունինք, այլ կ'ուզենք միայն քննել իր ամենէ ուշագրաւ, ամենէ լուրջ ու ամենէ շահեկան երևոյթներէն մին, այն է զինւորական դրութիւնն այն տասն և չորս միլիոն մարդկային արարածներուն՝ որք կը բնակին աշխարհի արարչագործութեան օրէն շըրտի և Արուսեակի մէջտեղ թափառող պզտի այլանդակ մօլորակին վրայ։

*
* *

Մարդկութիւնը առանց երբէք խորհելու և պատճառն իւրովի հարցնելու՝ անվերջ պատերազմի մը մէջ է ինք իր դէմ։ Նա իր երակները կը բանայ ա՛յն միակ հաճոյքին համար որ իր գիշերիկ արեան հոսումը տեսնէ մշտապէս և մշտանորոգ։

Պատերազմը ո՞րքան մարդ իկ կը փճացնէ՝ մէկ դարու մէջ։ Պաշտօնական տեղեկագիրներէ հնարին է ի հաշիւ առնուլ հեշտեաւ արդի պատերազմներուն մէջ սպաննուած կամ մեռած զինուորներուն թիւը, և վստահութեան արժանի պատմագրութիւնք մեզ կը ներկայեն բաւականաչափ վաւերութեւ պատերազմին հարկ եղած տեղեկութիւններն հայթայթուլ։ Այսպէս, օրինակի համար, գիտենք այսօր թէ 1870-1871 ի Ֆրանսա-Գերմանական անբացատրելի պատերազմը 250,000 մարդ մեռուցած է երկու կողմէ, թէ 1854-1855 ի Արևելեան պատերազմը 785,000 հոգի զրաւած է կեանքէ, թէ 1859 ի Իտալիոյ կարճատև պատերազմի միջոցին 65,000 զինուոր սպաննուած են և կամ մեռած՝ հիւանդանոցներու մէջ, թէ 1866ին Ֆրուսիոյ ճատրակախաղը Աւստրիոյ հետ՝ 46,000 մարդու կորստեան պատճառ է եղած, թէ Միացեալ-Նահանգաց հիւսիսի և հարաւի հակառակութիւնը 1863-1864ին 950,000 մարդ պակսեցուցած է երկրի վրայէ։ Գիտենք նաև թէ առաջին կայսրութեան (Պոնաթաթի) պատերազմներէն հինգ միլիոն եւրոպացւոց արիւնը թափուած է, և թէ 1815էն ի վեր ալ Ֆրանսան քսան անգամ պատերազմի բռնուած։ Գարէ մը ի վեր Եւրոպայի զանազան պետութիւններու մէջ պատերազմի զոհերուն թիւերն իրարու վրայ բարդ ելով՝ կը գտնենք 19,840,900ի համագումար մը մեր քաղաքակրթութիւնը միայն ներկայացնող աշխարհներու, այն է Եւրոպայի և Միացեալ-Նահանգներու համար։

Պատմութեան ծնունդէն ի վեր այս այսպէս եղած է բոլոր դարերուն մէջ՝ Տրովագայի պատերազմէն սկսելով։ Ինչ ինչ նշանաւոր ճակատամարտներ՝ ուր լախով կամ դանակով գիրկընդխառն կ'իլուէին, մինչև երկու հարիւր հազար հոգի զիտապաստ գետին կործանելու յիշատակելի պատիւն ունեցած են, օրինակ՝ Կիմրացւոց և Տետոններու պարտութիւնը Մարիուսի ձեռք, և Ատալիայի վերջին շահատակութիւնները։ Առանց մանրամասնութեանց իջնելու՝ բաւ համարինք յիշատակել թէ պատերազմի հանձարեղ հիմնադրութեան երեսէն միջին հաշուով, 18էն 20 միլիոն մարդ սպաննուած է Եւրոպայի մէջ միայն։ Միջին հաշուով երեսուն տարեկան մարդկներու այս տողանը (rangée) ամէն մէկը ձեռք ձեռքի բռնելով 4,500 մղոն երկայնութեամբ երիւ մը պիտի ձևացնէ՝ բոլոր Եւրոպան ու բոլոր Ասիան հառանցանող. Եւրոպական ռազմասէր համա-

ճարակը ելեքտրական ցնցումի մը նման ետեւէ ետեւ դարներով
այդ մարդկային տողանը՝ միահաղոյն դետինը կը փութ անկեն-
դան, իւրաքանչիւր տարւոյ մէջ այսպիսի տողան մը կ'ելլէ
գետնէն՝ միւսնոյն կերպով կործանելու համար, և այս այսպէս կը
շարունակուի միշտ:

Բարրարոս կոչուած ժողովուրդներու վրայ մեր ունեցած
ծանօթութիւնները անոնց մէջ ալ նոյնպէս կը ցուցնէ ան-
վստճան կռիւներ՝ որոնք սակայն՝ ժամանակի միւսնոյն միջոցին՝
չորսէն մինչև հինգ միլիոն միայն բանաւոր արարածներ միւս
ալիսարհ կը զրկեն:

Մարդկութեանը քաղաքական, կրօնական կամ միջազգային
այս անդադրում պատերազմներու մէջ միահամուռ հաշուով
դարէ ի դար առ նուազն բաւական ժշկան հոգւոյ կեանք կը
փճացնէ՝ իրենց ծաղիկ հասակին մէջ:

Այնպէս որ եւրոպ - ասիական մեր պատմութեան ծագու-
մէն ի վեր, պատերազմներու մէջ ջնջուած մարդկային արա-
րածներու համագումարը՝ օրինաւոր հաշուով 4200 միլիոնի կըր-
նայ հասնիլ:

Այս գումարը բոլոր երկրի արդի մարդաբնակութիւնը կը
ներկայացնէ գոգցես:

Այսպէս չորը երեք հազար տարիէ ի վեր Եգիպտոսի Փա-
րաօններու պատերազմներէն՝ չինական ու ռուսական արշա-
ւանքներէն՝ Աղէքսանդրի աշխարհակալութիւններէն և ի վեր
պաշտօնապէս ու պատուաւորապէս, սակայ օրհնութիւններ եր-
գելով առ Աստուածն բանակներու (զի իւրաքանչիւրն իր
Աստուածն ունի), կամ գործիական մարտաշունչ երաժշտու-
թեամբ ա'յնքան մարդկային արարածներ ջարդուած կոտորուած
են, որքան այժմուս կ'գտնուին հողագնդին երեսը. . . :

Այս մոլորակին մարդիկներուն այլանդակութիւնն այն ուղ-
ղութիւնն առած է որ փոխանակ խաղաղ, ժիր, մտաւոր և եր-
ջանիկ կեանք մը վարելու՝ յաւիտենապէս ինքզինք կ'կոտորէ իր
երակները բանալով և մոլեգին ջլածգութեանց մէջ իր ընտրե-
լագոյն արիւնը թափելով: Տեսէ՛ք սա մարդկութեան ընթացքը.
իր զօրեղադոյն զաւակները կ'ընտրէ, կը դիեցնէ, կը սնուցանէ
մինչև իրենց առնական հասակի լրումը հոգածու խնամքներ
չապլելով, յետոյ մեթոտաւոր կարգաւ պատերազմի կը տո-
ղադրէ զանոնք: Ըստ որում մէն մի դարու մէջ 56,525 օր կայ
միայն, և 40 միլիոն անհատ դաշտայնելու հարկին մէջ է՝ դա-

Նաև կը պահ մ'անգամ շրջողութեան ձեռքէն, որը 4,400 հոգի կ'մորթէ առանց բնաւ յոգնելու, գրեթէ մէյ մէկ հատ վայրկեանին, 46 հոգի՝ ամէն մէկ ժամու։ Եւ կորուսելու ժամանակ չկայ, ղի եթէ պատահմամբ որ մը միայն հանգիստ առնուլ ուզէ՝ հետեւեալ օրն 2,200 դատապարտներ իրենց կարգին պիտի ըստպանեն։

Ահա մարդկութեան տեսած դործը։ Քանի մը բաղդատումներով արժանապէս դնահատե՛նք իմացականութեան այս գեղազանց աստիճանը։

Արէսի թուրը մարդկութեան երակներէն անդուլ և անդադար, արիւն դուրս կը հանէ։ որմէ դառն և ուրիշ խրատաբար հէթը թափուած է արդէն։

Բարիգի մէջ Սէն գետը՝ ամառ ժամանակ՝ Բօն-Նէօֆի լայն թևին վրայ առ մէն մի մանրերկրորդ հարիւր խորանարդ մէթր ջուր կը թաւալէ։ 3,500 միւլ ոյժ մ'է այն։ Ըսել է ամէն մէկ ժամու իր կամարներուն տակէն 36,000 խորանարդ մէթր ջուր կը սահի կ'անցնի. օրը՝ 8,640,000 ի չափ բան մը։

Լա՛ւ ուրեմն. Բօն Նէօֆի կամրջի ծնօտին վրայ կանկ առնունք և դիտենք այս արագասահ և խորսջուր գետի ընթացքը։ Եթէ՛ հոսողը ջուրի տեղ մարդկային արիւն ըլլար՝ բոլոր պատերազմներու մէջ թափուած արիւնը սոյնօրինակ գետ մը՝ սոյն օրինակ հոսանք մը պիտի ձևացնէր։ Եւ ամբողջովին անոր հոսիլ անցնիլը դիտելու համար՝ (եթէ այդ քարափներու աւազանին մէջ ժողովուած ըլլար այն) հարկ պիտի ըլլար այս յորձեռանդ կարմրորակ կոհակներուն վերեւը՝ քառասուն և ութ ժամէ աւելի՝ յիսուն ժամու միջոց մը՝ կռթնած մնալ պարսպին վրայ...

Այս արեան հեղեղները վիթխարի աղօրիններ պիտի դարձունէին՝ շարժման մէջ դնելով այնպիսի հարթանիւներ (turbines) որոնք այդ արիւններէն անբաւ ցնցուղներ արձակելով ամենահեռաւոր ագուղայներու մէջ՝ պիտի ոռոգէին բովանդակ մայրաքաղաքը։ Շոգեհաւները գետն ի վար կամ գետն ի վեր պիտի երթնէկէին՝ ինչպէս կ'ընեն հիմայ. նաւակներն պիտի տատանէին այդ ծիրանափայլ կոհակներու վրայ՝ որոնց սուր հոտը արքայական կերտուածոց մէջ պիտի տարածուէին՝ Տանթէի դժօխային յոսերուն նողկալի մուշին նման։ Այս արեան կշիռը 48 երկմիլիոն 200 միլիոն քիլոկրամի կ'հասնի։ Անսպառ ցնցուղ մ'է այն որ պատմական աշխարհի սկիզբէն ի վեր ժամը 680 լիտր արիւն կը թափէ՝ ի վայելում և պատիւ սեւերեւ մարդկութեան. . . .

Եթէ այս տխրատեսիլ ցայտումներէ ձեացած 1,200 միլիոն կմախքները կանգուն՝ մագլցելին իրար վրայ՝ այս աղետաւոր սանդուղը մինչև Լուսին բարձրանալով՝ պիտի կրնար այդ ասպին չորջը փաթտուիլ և՝ շարունակ վեր ելլելով՝ անհունութեան մէջ քառասպտակ հեռաւորութեան մը՝ մինչև 500, 700 փարոսոս բարձրութեան հասնէր պիտի:

Դիտելերը, Բա-տը-Քալէ նեղուցին մէջ՝ նետուելով՝ Գրանտոյի և Անգլիոյ միջև վաղուց խորհուած կամուրջը պիտի ձեացունէին՝ Ովկիանոսը Հիւսիսասպին ծովէն քաժնելով փակեցով մը:

Բոլոր պատերազմներու մէջ սպաննուած մարդերու զլւսներն միայն առնելով և իրարու քով շարելով՝ վեց անգամ աշխարհի շրջանն ընող մանեակ մը պիտի կազմուէր:

Ի՞նչ կարելի է աւելցնել այս պատկերներուն՝ որք անհասկնալի կերպով իսկապէս քստմնիլ են քան բուն խիլ իրապետութիւնը: Դիտողութիւն մը միայն. այն թէ՝ միմիայն Եւրոպայի գանազան կառավարութիւններն իրենց հաճոյից համար ամառէ ամիս ա՛յնքան մարդ կ'սպաննեն, որքան գեղեցիկ գիշեր մը պարզ աչքով աստղ չառնան իր երկնից երեսը:

Ի՞նչ պէտք է հետեցնել այս քննութեան: Կրնանք յուսալ լրջօրէն թէ մարդկութիւնն, օր մը պիտի ճանչնայ իր յիմարութիւնը, թէ ժողովուրդք բանալարութեան տարլքը պիտի հասնին, և թէ այս մուրափս իր երջանկութեան ճամարիս թէպէտ թիւնները լաւօգոյն ճանչցած՝ այլ ևս չպիտի պղծուի արիւնայի պատերազմներով: Ո՛չ բնաւ: Այսպէս շինուած են մարդիկ. միշտ գծրաղղութեանց, միշտ դաշիճներու պէտք պիտի ունենան: Տակաւին երկա՛ր երկա՛ր տարիներ մարդիկներէ հարիւրին իննսունը իննը իրար փողաւելու պէտքը պիտի գտան, և զանոնք խենթերու անը դնող հարիւրերորդը իւր ցնորասո՛հ (utopiste) մը պիտի նկատուի իր կարգին: Չնչեւ տշխարհի բոլոր բանակները և զինուորները, կը հաւատա՞ք այդ բանին: Անկարելի է այդ:

Թերևս գտնուի միջին ճամբայ մը: Մեքենադործ մէկ բարեկամս հաճեցաւ հաշիւ ընել թէ ի՞նչ պիտի ըլլար բնական մեծութեամբ ու լաւ կազմուած փայտեայ զինուորականներու շինութեան ծախքը: Ըստ սրում այսօրուան օրս՝ յաղթութիւնք

վերջապէս թուի, դրամի և ռազմադիտութեան գործ մ'են: Նա
գտաւ որ տարեկան վեց երկիրն ունով ղիւրին պիտի ըլլար ըստ
բանակներու նմանները չինել (եղևինէ գինւորներ, կաղնիէ
փոխ-սպաներ, վարդափայտէ սպաներ, մահող ենիէ հարիւրա-
պետներ, մայր փայտէ գնդապետներ և փղոսկրէ զօրապետներ),
և չոգիով շարժման մէջ դնել զանոնք՝ իրենց հրետանիներով:
Պատերազմող երկու տէրութեանց զլուսներն ամեն հետեւանք
աչք առած՝ իրենց սպայակոյտով ռազմադիտութիւնը պիտի
վարեն: Յաղթութիւնը՝ ինչպէս յառաջ՝ անորը պիտի համա-
րուի՝ որ ճարտարութեամբ իր հակառակորդը պիտի հարուածէ
մարդիկներու ստուար մաս մը տապալելով: Բանակներու սոյն
«կատարեւոր գործ ում» այն առաւելութիւնը պիտի ունենայ
որ երկրագործք իրենց արտերուն մէջ պիտի մնան, գործաւորք՝
իրենց գործարաններուն մէջ, և ուսանողք՝ իրենց ուսմանց մէջ
ի շահ և յօգուտ հանրային հարստութեան և ընդհանուր եր-
ջանկութեան:

Տեղի չկայ դժբաղդարար կարծելու — թէ այսօրունէ վաղն
այս բանս կրնայ պատահիլ: Մեր պատուական մուրալի բնա-
կիւք այնքան չուտ չպիտի հասնին բանավարութեան տարիքին
. . . : Եւ ասկէ զատ՝ ինչ ալ պիտի ընէին: Պէտք է հարկաւ
բանի մ'ըրաղիլ . . . :

Ո՛ր մեր եղբարք Շնիկի կամ Քարելլայի դրութեան, եթէ
երբեք զմեզ գիտէք հեռուէն՝ Երկրի բնականներուն ազդային և
միջազդային «քաղաքականութեան» վրայ արդեօք ո՛րչափ պի-
տի ծիծաղիք:

So perish all in turn, save
well recorded worth.

BYRON

Տարուան այս չքնադ եղանակն եր
Վահե՛ երբ մեզմէ զացիր հեռացար,
Դացիր երբ քնուքիւնն կեանք, ժրպիտ կստնեւ,
Թողոյ՛մ զմեզ հոս՝ անմխիթար:

Ահա՛ այս ժամուս կը դիտեմ նորեկն՝
 Զերկիր պանուած իր վեհ զարդերով,
 Լքեմ քոչունքն որ անուշ կ'երգեն,
 Եւ միտքս շնու սեւ քրագներով:

Այժմ վարդից քոյր ու քոչնոց շեզուն,
 Արցունք քան ժպիտ կուտան իմ հոգւոյս,
 Զի յիշեցնեն քե այս օրերուն
 Կորուսիմք Վահեկն՝ մեր պարծանքն ու յոյս:

Այլ, այս եղանակ ինձ հրապոյր չի՛ տար.
 Զի՛ տար ինձ քերկրանք, հոգի ու աշխոյժ,
 Վարդ, ծիծառ, տերեւ եւ այժմ ինձ համար
 Մի միայն իրեր տխուր, մահապոյժ:

Եւ ամեն տարի երբ երկիրն պղնձի
 Քեզ պիտի երգեն Վահե՛կ՝ քեզ, ցման,
 Զի պուտքին երգ զօրութիւն ունի,
 Ընեցող անուշ յիշատակ մ'անմահ:

Էմիլ Զէլ 3-րդ 1899

ՄԱՌԻՆՏ ՄԱՄԱՌԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

Տէր Խմբագրատեա,

Մի քանի չաբաթներ առաջ, երբ տակաւին հեռուն
 կ'գտնուէի այս սահմաններէն, շիտա՛ր բաւական մեղա-
 դրանք դրի « Բիւզանդիոնի » Խմբագրութեան վրայ, երբ
 սա, չափազանց յուետեա ոճով մը յառաջդիմութենէ
 բոլորովին զուրկ թեմ՝ մը կը ներկայացնէր կիլիկեան,
 հակառակ « Ստական » ի լաւատեա կարծեաց, Այո՛ մեղա-
 դրեցինք Խմբագրութիւնը՝ այդ աննպաստ հրատարա-
 կութեանց համար. որովհետեւ քնաւ չ'էինք կարծեր թէ՛
 կիլիկեան, եթէ ոչ աւելի, գէթ հաւատարմ զարգարում
 մ'ստացած չ'լինի միւս հայալեւանկ վիճակներու Յաւե-

լով կը խոստովանենք թէ՛ բոլորովին սխալած ենք. և « Բիւզանդիոն » լիւրջ իրաւունք կը վայելէ իր դատու գումթեանց մէջ:

Իրաւ է որ՝ առկաւին առիթ չ'ունեցանք այցելել Կիւիկիան այն միւս քաղաքները, զորս իբրեւ մէյ մէկ լուսաւորութեան, կեդրոններ կուզէր ներկայացնել Արդոյ « Ստական » ք. այլ սակայն դժուար չ'եղաւ մեզ ամբողջ Կիլիկիոյ վիճակի ազգայնոց բարոյական և մասնորական կացութեան չափը առնուլ, մասամբ քաղաքէս և մասամբ իրազեկ և յառաջդիմասէր բարեկամաց վկայութիւններէ դատելով, այնպէս որ՝ բնաւ երբէք չափազանցութիւն մը գործած պիտի չ'լինինք եթէ բացօթն շտպէս յայտարարենք թէ՛ Կիլիկիան՝ Բուր Նայաբուկ Կերոններէ աւելի շուրջ էր գործող յառաջնորդներն. Կիլիկիան, Բարսիլան և Բէ՛ Ելիւնցիան կամ Կրնուան. Կիլիկիոյ տեղաւոր Ս. յա տիւսը յայտարարութիւն բնականաբար ստատիկ վիշտ պիտի տալէ բոլոր Հայերու ինչպէս նաև բոլոր Կիլիկիոյ բարեկամաց. ահա այս է դառն իրողութիւնը, որուն վրայ խոնարհաբար կուգամ ամբողջ Հայ մամուլն և Ազգ. Իշխանութեանց բարձր ուշադրութիւնն հրաւիրել. Ուր էր թէ շուտ հասնէր այն երջանիկ օրը, յորում բազմ պիտի ունենայինք հռչակել անունն վեհափառին, որ պիտի գայ վերականգնացնել անկեալ վիճակն Կիլիկիոյ, ինչպէս որ կը բաղձայ մեր վեհ. Ինքնակալն, Կաթողիկոսական քնարութիւնը հրամայող Կայս. բարեհաճ իբրատելով:

Առանց ծանրանալու դիւզերու վրայ, որոց շատերուն մէջ դպրոցը բնաւ գոյութիւն չ'ունի և Եկեղեցիներն ալ շատ տեղ գոյուած կը գտնուին, կ'անցնինք Կիլիկիոյ Կարևոր կեդրոններու վրայ մասնաւոր տեսութիւն մ'ընել: Հոս, Տարսուսի մէջ, ցաւ է տեսնել թէ՛ զորդացում ըսուած բանը բարեւ չ'է տուած մերայնոց. հազիւ մէկ երկու երիտասարդներ միջնակարգ կրթութիւն մ'ստացած կը ներկայանան. անկից անդին ոչինչ: Չենք գիտեր ժամանակին Միացեալը ի՞նչ գործ է տեսեր. Զոյերէն Գանձապետեան եղբայրներն ու Նազդաշեանը կը յիշուին, ու

քոնցմէ վերջինն կ'ըրազի մանկապարտէզի բարեկարգութեամբ և իր գործունէութիւնն այդ շրջանակէն դուրս հանել չ'ուզեր. անցեալ տարի բաւական արդիւնաւոր շրջան մը բոլորած է Ազգ. մանկապարտէզը. ներկայ շրջանին համար Պոլսէն կարողադոյն մակապարտէզականութիւն մը կ'սպասեն ընդհուպ: Ասիկայ և վերայիշեալ քանի մ'երիտասարդ պարսններու նախաձեռնութեամբ բայուած Հոյ — Ընթերցատունը բաւական միտիթարական կը թուին. բայց երբ մեր ակնարկը կը դարձնենք տրական վերթարանի վրայ. կը ջաւինք ըսել թէ խաղաղութիւն կը դանուի Տարսնի համար ապագայ խոստանալու հանգամանքներէն. շատ տարտամ էր տագաորութիւնը, որով բաժնուած էինք դպրոցէն. դատատուն, ս. Բուն տրամադրութեան տակ դուրսէն էր դպրոցը, շատ մեղամաղձոտ և յուսահատ մէկը կ'երեւար և դժուար չէր հասկնալ իր դէմքի արտայայտութենէն թէ՛ այնքան դո՛չ չէր ծնած ըլլալէն. արդէն աւանդուած դասերը շատ աննշան և վարժարանը զարկ էր ամեն կանոնաւորութենէ. այնչափ խեղճուկ վիճակ մ'ունէր դատատուն. որով մեր արդահատանքը կը շարժէր իր վրայ. բայց և այնպէս պէտք էր որ դպրոցը իրմէ աւելի սիրէինք և անոր սիրոյն համար ամեն կարգի նկատումներ ի բաց մերժէինք. և թերեւս կարենայ այդ մարդօգտակարութիւն մ'ունենալ վարժարանին՝ իրջեւ այսինչ աստիճանի պաշտօնեայ և սակայն ոչ բնաւ իրրեւ վարիչ. մէկ խօսքով նկարագիր չ'կրնար կազմել. կրթականի մասին պոչափ: Գալով Եկեղեցական գործերու. կը ջաւինք դարձեալ ըսել թէ՛ նոյնքան և աւելի անկերպարան կաջութեան մատնուած դասնք զայն. բոլորովին հակոտնեայ բարոյականը՝ նիւթական պայծառութեան Անտարակոյ չ'ենք կրնար աւանց յիշատակութեան անցնիլ՝ Տարսնի Ժողովրդեան այն վերմեւանդ նախանձախնդրութիւնը, որով յաջողած են վառաւոր և հոյակապ շինութեամբ օժտել այն հին նաւորդ եկեղեցւոյ փլատակները, որոց համար պատմ. ապացոյցք չ'են պակսիր հաստատելու համար թէ՛ բուն

իսկ Պօղոս Առաքեալի հաստատած եկեղեցւոյ փլատակներն էին (գիտենք թէ Պօղոս Առաքեալ ընկի Տարսոնցի էր), կը գովենք Տարսոնցի աղգայնոց այս կարգի բարեպաշտութիւնը. բայց և այնպէս միւս կողմանէ պարտք կը համարինք յիշեցնել թէ՛ գրեթէ ոչինչ կ'արժէ արտաքին պերճանքը՝ ներքնապէս բարոյապէս վատաւորջ մարդու մը համար: Լուր օրեր թէ՛ կիրակիներ միշտ պարապ է եկեղեցին. այլ ևս մարդիկ չեն յաճախեր հոն. կարծես պէտք չ'ունին այլ ևս իրենց պապենական հաւատքի թևոց տակ ապաստանելու. կը ցաւինք. և իբր միակ դարման եկեղեցիէն ցրտացած ժողովուրդը հաւատքի կրակով տաքցնելու, կը յանձնարարեմ Տարսոնցիներուն որ՝ աշխատին կարող բանիւրուն, քարոզիչ մը ձեռք ձգելու համար և առ այս ամեն զոհողութիւն չ'ընայեն. դորժունեայ և անձնուէր քարոզիչ մը քաղաքի մը հոգին է. անիկայ ամեն բան պիտի շակէ. կարծեմ ծանր խնդիր չէ այս առաջարկը. մեծ բան չ'կարծէք ամաական 4 ոսկով քարոզիչ մը պահելը, վստահ եղէք թէ՛ լաւ քարոզիչ մը իր ամաականը ինք կրնայ հայթայթել, առանց մեծ բեռ ըլլալու ազգին: Վերջին բան մ'ալ ըսեմ, բայց Տարսոնցիները չ'ըսեն, կարծեմ շատ պիտի ամաչեն: 700 տուն հայեր պարունակող Տարսոնը քանի՞ թերթեր կ'մտածէք թէ կ'ստանայ. հաւատացէք 4էն ո՛չ աւելի ո՛չ պակաս 2 «Սուրհանդակ» 1 «Բիւրական» և 1 Արև. Մամուլ և չեմ գիտեր թէ ասոնք ուղղակի խմբագրութենէ կ'ուղարկուին թէ՛ մասնաւորներու կողմանէ: Հիմա կրցիք չափել Տարսոնի մտաւորական մակարդակը: Անցնինք միւս Կիլիկիան գլխաւոր քաղաքներուն՝ Սիս, որ իբրև աթոռանիստ կեդրոն, կ'արժէր որ գրաւէր բաւական լաւ գիրք, դժբաղդարար մեզ կը ներկայանայ բոլորովին հաիտաւակ վիճակի մէջ: Ստեցի աղգայնոց մտաւոր և բարոյական վիճակի վրայ այնքան յոռի գաղափարներ կը արուին որ՝ մարդ այդ անախորժ, տխուր լուրերու ապաւորութեանց տակ, պահ մը չ'կրնար զսպել ինքզինքը անէծքներ տեղալու յիշատակին անանց, ու

րոյց անմիջական հսկողութեան տակ կը գտնուէր այդ-
քաղաքը. գէթ միայն այդ քաղաքի զարգացման չեն նը-
պաստած Կիլիկիոյ եկեղեցական Պետերը: Միւս կողմանէ
իսքէնտէրունի դօրծերը դարձեալ տխուր գոյներով կը
պատկերացուին: Կ'ըսուի թէ՝ Մէրսինն ալ նախանձեյի
վիճակ մը չունի. կ'մնայ միայն Ատանա քաղաքը, որուն
համար առնուած տեղեկութիւնք քիչ մ'աւելի մխիթա-
րական կ'թուին, կ'ըսուի թէ՝ մի քանի կրթասէր ազգայ-
նոց նախաձեռնութեամբ Աղզ. վարժարանք բաւական
բարեկազմ վիճակի մը հասած կ'գտնուին, անտարակոյս
նախորդ Տնօրէն Յ. Ամատունի և արդի տնօրէն Յ. Գօն-
տուրուճեան էֆէնտիններու յաջորդական ջանքեր լաւա-
գոյն ապագայ մը կ'խոստանան Ատանայի համար: Ահա
ինչպէս տեսնաք միայն Ատանայ մը՝ ամբողջ Կիլիկիոյ վի-
ճակին մէջ, լայնածաւալ անապատի մէջ, վտրբիկ ովա-
սիս մը, չ'եմ գիտեր, կրնա՞յ ամօքել այդքան մեծկակ
անապատի մը ջերմութեան սաստկութիւնը:

Մե'զք անոնց, որոնք այս մասին կրնան բան մ'ընել
և տակաւին կ'դանդաղին:

10 Սեպտ. 1899

Սէնդ-Փիլ-Վարժարան

Ի Տարան

Կիլիկիոյ բարեկամ

U. S.

ԼՈՒՍՏԻԿՆ ՈՒ ԼՈՒՍՏԻՆ

Լուսագեղ Լուսիկ, իննամեայ կուսիկ
Գարնան գեղամբոյր Լուսինն ի հրապոյր
Այցին ել գուարք՝ քափուր քաղէլ վարդ:
Հազիւ վարդ տուտերն վարդենեաց մօտերն
Հըպէին, յանկարծ սոխակն հըրարծարծ
Սիրուհւոյն սընարն հնչէր իր քնարն:

Եւ երոսն անմեղ բնութեան հրաշագեղ
Այն խորհրդաւոր տեսեամբն հեշտօրօր՝
Ապշած ու անճայն՝ դարձած էր արձան,
Ու չզխտեր երկիւրն է ինք, րէ երկին . . . :

Մինչ Լուսին երկնուստ, ծառք, ծաղկունք երկրուստ
Հաւք, աստղունք, գեփիւռ, ու ստուերք որ ի սփիւռ,
Լուռ, մունջ ակնացի՜ ղիտէին բամբիշն.
Եւ ա՛նա ուժգին սարսէր սիրտ հոգին
Գոջիւնէ մ'. «Աղջի՛կ, ո՞ր կորար, ա՛խ, չի՛ք,
Ես այիւր մաղեմ, խմոր կ'շաղեմ.
Եւ եղբայրդ - Տիգրանն կույա՛յ իր օրրանն»:

Կարաւիկն զգաստ լըսած իր մօր սաստ՝
Ժըռա՛ւ, անդ ուր կայր անողոթն իր մայր,
Որ յուզուած ու բարկ՝ ապտակ մի եզարկ
Երեսին լըղմօր ¹, զոր բարդեց խմոր:

Որոջն անմըռունջ ջնջած այտն ու դունջ՝
Յոյժ սրտափղմուկ այլ հեղձամղձուկ՝
Յորոյ արցունք բորէր ու աղբբիւն օրրէր,
Երբ աջերն ի լաց դէ՛հ երկին ուղղած՝
Կղիտէր լուսին, որ զըբար կուսին . . . :

Եւ տըխա՛ւր ղիպուած մ'ուշաբբած յանկարծ՝
Հեծեծէր, մընջէր, ւ'այսպէս մըմջէր. —
« Լուսին, ա՛յ լուսին, պատկեր հայ կուսին,
Ա՛ն, ե՞ր մէք-տըղերք խեռ, ենք ու պղերզ,
Որ այսպէս, աւա՛ղ, պատժուինք յաճախ:

Կ'ըսեն քեզ համար. օր մ'այ երբ քո մայր
Խմոր է շաղէր, դուն ալ ես բողեր
Քա Արեւ, եղբօր օրրոցն անօրոր.
Մալրդ ալ խիտ բարկօտ՝ ա՛յնպէս խըմօրոտ
Չարկեր մի ապտակ երեսիդ տապլակ ²
Որ լոյս այտ ու գեղդ քարոյէր աղտ ու կեղտ,

Չոր ա՛յտքան դարեր բընաւ չեն տարեր:
Ուստի գերակայ կենդանի՛ վկայ
Դըրեր ըզբեզ Տէր այդ անմուն երեր,
Ք.Է՝ ՄԵՂԱՅ Մ՝ԱՐԱՏ Է ՄԻՇՏ ԱՆՓԱՐԱՏ.....

Վան

ԾԵՓՆԱՆԵՐԻ

ԱՌՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

Համբերն ու անհամբերք. — Իրաւն ու անիրաւք. — Եղածն
ու շինելիք. — Հովիւն ու հօսք:

... խմբագիր. — Այս անգամ լուսեփնո երկար տեղց՝
հիանդութեանդ պէս: Ի՞նչ բնեմ, պատճառը գիտեմ, նոյնպէս
զեղն ու դարձանք: Համբերութիւն . . . : Այո՛, համբերել,
մտիկ բնել, համեմատել, յունայ բան յառաջադի, այս է խել-
քը, և համբերութիւնն, այս անհամբեր ու փայծկոտ աշխար-
հիւ, մէջ անզին զուհար մ'ի, առեալարանական առաջնաւթիւն
մ'ի, խի սակաւախօսութիւնն տեղի յատկութիւն մը:

Բայց կամուար, անվերջ յոռութիւնն ալ ներքի չէ հրապա-
րակալքի մը, մանաւանդ երբ իր շարժը քարերն անգամ խտնել
տալու տարօրինակ շարեր կ'զտման: Եւ ի՞նչ՝ ժամանակէ մը
ի վեր՝ մեր առանին զարմեքու զբայ մնջմ խեղածին, երբեմն
բնածին բաներ կ'հրապարակուին պատահական և այլ քղրա-
կիցներու կողմ որ բառական դարձանք կ'զտման: Ան-
շուշտ յանցանքը լրացելին կամ թղթակցին գանաւոր կամ
անգոյն ակնոյցին է և ոչ հրապարակաւնը, որ իրան ու ա-
նիրարը զեմ առ զեմ բերելու համար լաւ միջոց մը, սն-
կաղնակալութեան հնար մ'ընտրած են, այս է՝ մի և նոյն
ինկրոյն զբայ թեր ու զեմ դրուածները հրապարակել և ըն-
թերցողին խնայ սուան իրաւէն պանդանդու հալը: Ոտաի շատ
անգամ իրաւիկ ընթերցողներ իրարու երես կ'նային ու կ'հարց-
նեն թէ ի՞նչ կարեւորութիւն կրնան սեննալ կեցրոնէ հասած
այս ինչ լարը կամ դիտողութիւնը բանի որ բնաւ հիմ չունեն,
և ըմբ տակ ծիծաղելով կ'լուեն. — Հա՛, հա՛, մէկ բանի յու-
սամի՛ն պարանոցաւ իրայ արդի վիճակն անախորժ երեկոյն
խել մը ձախայ լարելով ջուրը պղաղելու փորձ կը փա-
ռնն որ ձուկ որան, բայց ի դար կ'ուղակին, կ'զարարին.
խեղճախարութեան ու գիտաշաւանութեան օրերն անցած են,

Հայ հասարակութիւնը քաջ համոզուած է հիմակ որ անկեղծ, հաւատարիմ ու տոհմասէր զեկալարներու ձեռք միայն հին փաշտմանը ու մարմնաւոր կրնան ուղղուիլ և առանձին գործերը կանոնաւոր ընթացք մը բռնել: Եւ ես կ'յայտելում որ մի քանի թղթակիցներ վառվում, հնարագէտ երեսկայութեան մարդիկ են և սկսած են անհամբեր բնայթ մը ստանալ՝ երբեմն Յորայ համբերութեամբ ամեն խառնակութեան հանդուրժել և լռիկ անցնել ու Արքիմէքի բունը քնանալէ ետք: Ըստ նրեղթին Եանքինքրու պարոյէն նորել աշակերտներ, ամեն բան շուտ ու փայթ կատարելու կողմն են, առանց խորհելու սակայն, իբրեւ զրական ու զրամասէր մարդիկ, որ երկար տարիներու ընթացքին մէջ աւրուած ու ժանգոտած մեքենայ մը չկրնար մի քանի ամիսուան մէջ կարգի մտնել ու գործել: Եւ այդ քայքայուած մեքենային, այս է՝ մեր առանձին գործերու յոռի մատակարարութեան վրայ քիչեր ցաւելով խօսելու տաւն, ահա նոր շարժում մ'անշուշտ աւետարեր՝ կ'սկստահի, և հանրային միաձայն հաւանութեան ու Երեսիփոխանական մեծամտնութեան շնորհիւ վիճակիս հին Հովիւը կ'վերբնարուի: Այն ժամանակ Հայ հասարակութիւնն, իրաւամբ ապագայ բարենորոգութեան համոզմամբ ոգևորուած, աչերն վերբնութիւ Սրբազան Առաջնորդին կ'ուղղէ: Շատ լաւ. միայն Սրբազանը չկրնար հրաշք գործել, և անմոռութեամբ կամ անտարբերութեամբ մեր մէջ ներմուծուած ցաւեր, նեղութիւններ, զեղծումներ անմիջապէս հմայութեամբ մը բուծել ու վտարել: Ի հարկէ՝ իր նաւիրական պարտաւորութիւնն է արթուն հսկել, նոր անկարգութեանց առաջն առնուլ, հանրօգուտ խորհուրդներ երկնել ու առաջարկել, և վարչային մարմնոյն հետ ջանալ ի գործ դնել ինչ որ հասարակաց բարեւաւորութեան կ'նպաստէ: Բայց ամեն բան, ինչպէս առ հասարակ սովոր են ընել մերայինք, միայն Ս. Առաջնորդին գործունէութենէ սկսուել, ահեկալել որ քաբեղար մ'իսկոյն ոսկեղարի վերածել, վկածն շուտ մը կանգնէ ոչ միայն անիրաւութեան այլ յիմարութեան սղահանջում մ'է:

— Մինչդեռ ցարդ եղած վարչային աղղօղուտ անօրէնու-

Թիւններ քաջալերելու և ուղիղ ոգւով բնակու տեղ, եղնել հրապարակու ու զիտմամբ ծուռ մեկնել ու նշաւակել կրթական ծրագիր, Ուսումնական Խորհուրդ, սլախարակել Քաղ. Ժողով և մեծանուն և ունեւոր անձեր գետնէ զեալին զարնել, վերջապէս ամեն բարենպաստակ կարգադրութեան մէջ անշաջողութիւն գուշակել ու փափաքել, ուրիշ բան չնշանակիր այլ նախկին ախուր օրերը փնտռել, զեղծումներու շարունակութեան ու կրկնութեան և շահամու ու ինքնակոչ վարիչներու վերահաստատութեան բազմաւ: Եւ այն որ մօտէն կ'զիտէ մի քանի գծողներու խլրդտումները չկրնար ուրիշ կերպով բացատրել անոնց տնտեսականութիւնն ու ծակ զխողովութիւնները:

— Ի հարկէ օրինաւոր փափաքներու արագութեամբ չեն քալիր բարեկարգութեան Խորհուրդներ, քանի որ ներքին ու արտաքին խոչնդոտներ միշտ անսակաս են, բայց և այնպէս առաջնորդական ընտրութենէ հետէ զգալի բարեբեման նշաններ կ'երևին ազգային հիմնարկութեանց մէջ: Գաւառ. Ժողով, Ինչպէս Աստեապետ ԼՔէնտին կ'յայտարարէր, տարբերութիւն չի տեսնուիր զոյց չուած կանոնաւոր Ելմտացոյց մը տեսնէ վերջապէս ու կ'վաւերէ, ուրիշ կարեւոր որոշումներ ընելով, Տեսուչ Խորհուրդները, Տնտեսական, Կրթական, Դատաւարական, ըստ կարգութեան, կ'զործեն անձնութեամբ, կարեւոր խնդիրներու լուծման համար, իսկ Քաղ. Ժողովն ալ Ս. Նախագահին նախաձեռնութեամբ ազգային փոխառութիւն մ'ընենքու ձեռնարկած է, ձեռնարկ՝ որ, ի լրոյ կ'իմանամ, յաջողութեան համբուն մէջն է ի շնորհս տոհմաւոր ու բանխորն անձերու, քանի որ արդէն ստորագրելի փոխառութեան $\frac{3}{4}$ մասն աստիճանաւ է: Զարմանալի կէտն այս է՝ որ չէ թէ փոխ, այլ ձրի ազգային արկղին մեծ գումարներ տալու խնդիրտանօք խոտաւցող մի երկու մարդիկ, մերձեր են փոխառութեան իսկ մասնակից լինելու, թէ և այդ մարդիկն են որ զաղանի և յայտնի ծաղրելու ելած էին տեղւոյս վարչութեան ծանր այլ յարասեւ ջանքն զկթ կիսովին ազգ. պարտուց տոկոսի գումարը թեթեւեղելու և ստիպողական ու հատարել նորոգութեանց հետ կալաւածական

պարտույց գործերը կապաղելու համար: Այդն ըստին. խորհուրդն կաշխուած, վարժարաններու յոռաշղիմնութեան համար տնօրէնութիւններ եղած, ծրարքն ու կանոնադիր դրժագրութեան մէջ են, և յառաջի Է, ինչպէս սրտած Է, ըստին. խորհուրդն պիտի յաջողի նաև. առաջնաւոր երիտասարդներն մասնախումբ մը կազմել: Մտրտեան տանաց զբաղան պիտի յայ հոլածութեան համար, ինչպէս նաև Յիկեանց խնամակարութիւն մը՝ Ս. Հոսիսիմեան վարժարանի ներքին մարքութեան և ձեռքիտալիսան գործերու վրայ հսկելու նպատակաւ:

— Այսպէս ահա հայ հասարակութիւնը մեր առնին դրժծիրու. կանոնաւոր ուղղութիւն տեսնելու բաղդը կրնայ տնննալ, Էրնէ միայն իմաստուն խորհուրդներու տննալ, իրեն ընկած պարտաւարութեանց բաժնը կատարել, կուտակցական շարահար ինկղղութիւններէ հեռի մնալ, և հովիւ ու հօտ միակամ ու միատիրա գործելու փայթ տանին այն ամեն բաներու մէջ որ նպատակ տեսն հանրութեան մեծագոյն օգուան ու բարեկեան և մաստրական զարգացումը:

26 Սեպտեմբեր

ԻՌԵՍԱ

Ս. Ս. Ս. Ջ. ՈՐԴՆ Ի ՄԱՂՆԻՍՍ

Խաչի տօնին Մանիսայի եկեղեցւոյն տօնախմբութիւնն ըլլալով Ս. Աստուծոյ շարաք օրը Չմիւսնիսայէն հոն հասնը, և բաշտաններէ, թաղախաններէ և ժողովրդեան երկեսն բազմութեան ղեկաւարտելով հետեւեալ առաւօտ պատարաւքեր և բարդ խօսեր Է: Ընդարձակ եկեղեցին իր ընդարձակ դաւիթներով և բաղկերով, նեղ Է եկեր հանգիստան ժողովրդեան, որոնց մէջ տեսնուած են բազմաթիւ Յայներ և այլ օտարազգիներ: Նոյն երեկոյ, խաչիկեացի տարապոլեան միջոցին, Սրբազան Աստուծոյն այցելութեան Է եկեր Յանաց առաջն. փոխանարդը (մեղրաբոյրիւ - տաշ-

նորը բացակայ է բաղաճին) ընկերակցութեամբ եկեղեցականաց և ուղարկական երեւելներու: Ասոր աստիճաններ են եկեղեցւոյ մէջ իրենց յարմար տեղեր: Արարողութեան աւարտումն յետոյ այցելուները, Ս. Խաչը և Աւետարան համարելով, հետեւ են Սրբազան Աստուծոյն ի խորհրդարան, ուր շնորհարար են Տ. և Եղիշեկի Սրբազանի վերահասարակութիւնը աստուծոյն պաշտօնին մէջ և այցելութիւնն ի Մանրա: Մանրացի Յոյն հասարակութիւնը, մանաւանդ եկեղեցական և պատուար գաւառիս, յաստի համակրութիւն կը առնէ եղբի Նարտանայ Սրբազանի նկատմամբ, յիշելով թէ իրենց նախկին Մեղրազլա հանգստեաց Սպանդուկոս եղի. կրպարական անկեղծ սիրով կապուած էր Ն. Սրբազանութեան հետ: Հետեւալ օրը կէս օրէն յետոյ Մեղրիսեկի Սրբ. փառաւորն այցելութեան դոցեր և Յանայ, իր հետ սեննալով բազմաներ և թաղականներն մէկ քանին: Չարմանայի զուգահարութեամբ նոյն պահուն անոնք ալ եկեղեցի իջն են Խաչ վերացի նախաածուկի տարադութեան համար: Հայ այցելուները հրաւիրներ են իրենց յատկացեալ տեղերը, իսկ Աստուծոյ Սրբազանը բազմեր և նախադասի և բարձրագիւր տիման վրայ: Ամբողջ ժամերութեան միջոցին հանդիսակցութեան յարգանքն աւարտելով Ս. Աստուծոյն բնուցուել և, թէ իրենկարկող ապիստարդներու և թէ այլ եկեղեցականաց հարմ: Ժամերութեանց աւարտումն յետոյ Բարեկիչ աստղ արեւաւորը Մեղրիսեկի Սրբազանի Աթոնն առնէ կեցած յանարին լիցւով բարի դպրատա, մողմեր և աւար երկեսն զարդաց Տեսուչը համատա տեղերն մը կարդացեր և թարգմանն լիցւով: Մարտանայ Սրբազան ասոնց պատասխաններ և Հայերն, շնորհակալութիւն յայտնելով և համատաակի բացատրելով Բրիտանական անկեղծ սիրոյ մեծութիւնը աւստիմութիւն: Իր խօսքերը անմիջապէս Յանայէն թարգմանութեան են: Ետոյ երկնիկ զարդաց և եկեղեցականաց աստուծոյն համար Ն. Սրբազանութիւնը, հանդիսով տարուել և հիւրանայր, ուր Յոյն հասարակութեան անդամը, արք և կանայք, եկեր են Սրբազանի ա-

Ջըն համբուրիլու. շատերն իսկ ծնկաչօք իրենց սովորութեան համեմատ: Պատշաճ պատուաւիրութենէ և խօսակցութենէ վերջը, դարձեալ միեւնոյն հանդիսիւ առաջնորդուեր է դէպի իր կառն, բայց կառք չնստած եկեղեցւոյ շրջափակի մէջ իւր վաղեմի բարեկամ վերոյիշեալ հանգուցեալ Ազաթանգեղոս Մետրոպոլիի դերեզմանին մօտեցեր և « Հոգւոց » ըսեր է: Սրբազան Առաջնորդը հետեւեալ օրը կրկին թաղերու զարոյցաց համար հագարարձութիւններ կարգեր, քանի մը ուսուցիչներ նշանակեր, և և ուրիշ կարեւոր հրահանգներ տալով աճապարանօք մեկնէր է իւմիր, ուր հասած են և հետզհետէ սիրտի հատնին զանազան զաւառներէ աղէտալի երկրաշարժի նկարագրութիւնները:

(Սուրհանդակ)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօրնէն, Նազիլլէն և շրջականերէն հետզհետէ հասած լուրերը կ'հաստատեն երկրաշարժի պատճառած ծանր ու աղէտալի աւերումներն ու ընչից ու կիանքի կորուստները. ցնցումները ատեն ատեն կ'շարունակուին, այնպէս որ բնակիչները կ'վարանին վերադառնալ իրենց բնակարաններն որ մեծ մասամբ խաբխլած են: Տեղ տեղ ոչ միայն անպատասխար այլ և անօթի կ'մնան արկածեալները: Տեղական իշխանութիւններն օգնութեան միջոցներ ի դորձ կ'գնեն սրպէսզի բնակարան և ուսեւոտ հայթայթեն: Բարձր, Կուտակաճ Գեամիլ ֆաշա՝ Այսօրն և այլուր անձամբ այցելելով անմիջական տնօրէնութիւններ ըրած է աղէտից լծեթեալ մը բերելու:

Վեհափառ Սուլթանն իր գործովալի հոգասիրութեամբ, անձնական զանձէն կրկին ու կրկին հաղարակած ոսկւոյ զումարներ ընձեռլէ ետեւ, հրամայած է թէ մայրաքաղաքի և թէ իզմիրի մէջ նպաստից յանձնաժողովներ կազմել և կարելի եղած

Հանգանակութիւնն ընելու ի նպաստ արկածելոց՝ անտառային տարբէ ազատ թողուլ, մի տարուան Համար, փայտեր որ այս նոր տաներու շինութեան պիտի դործածուին, ուրիշ առթիւ Կ. Պօլիո Հանգանակուած նպաստէ պահեստի մնացած երեք Հազար ոսկւոյ գումար մը արկածելոց յատկացնել, ինչպէս նաև Վիլյամ-յէթի տարեկան ուրիշ գումար մը:

Բաց աստի ոչ միայն Բարձր. Կուսակալին հախազահու թեամբ Յանձնախումբ մը կազմուած է նպաստ ժողովելու նըպատակաւ, ալ և յատուկ Մասնախումբ մահմէտական, յոյն, հայ և հրէայ հասարակութեանց մէջ, նոյնպէս անգլիական գաղութին մէջ, որ արդէն 800 ոսկւոյ գումար մը բաշխած է երկրաշարժի թշուառներուն: Մեր Սրբազան Առաջնորդն ալ շուկայ լինելով նպաստ ժողովելու ձեռնարկեց և գումար մը գոյացուց: Ի մի բան՝ այս ծանր աղէտից զարման բերելու համար ամեն կողմէ օգնութիւններ կը հասնին, ինչպէս մարդասիրութիւնը կ'պահանջէ:

Իստալական նորընտիր հիւպատոսը տեղւոյս՝ Պարոն Ալտօն, իր կառավարութեան հրամանաւ հազար ֆրանք յանձնած է ի նպաստ արկածելոց, և Գերման գեոպան Ֆօն Մարշալ և ֆրանսական գեոպան Պ. Գոնտտան բազաքս այցելելու առթիւ առաջ ջինը 150 ոսկի նպաստ նուիրած է:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ի գիտութիւն մեր Արգոյ հասարակութեան կը յայտարարեմք թէ մեր Ազգային — Մեսրոպեան և Հռիփսիմեան — երկսեռ վարժարանք Սեպտեմբեր 1 ին բացուեցան, և թէ և աշակերտաց և աշակերտուհեաց թիւը շատ փոքր ի սկզբան, սակայն և այնպէս Սեպտ. 5 ին դասախօսութիւնք սկսան հայերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, անգղիարէն և այլ ուսմանց:

Անկէ ի վեր աշակերտաց և աշակերտուհեաց թիւը հետզհետէ սկսաւ բազմանալ, և միմբէն այսօր ունեցանք Ս. Մեսրոպեան վարժարանի մամար 295 աշակերտք, որոց 129 ը թուական

վճարողը, 48 ը ամսական կամ չարաժական վճարողը, և 416 ը բաղադրված ձևով (թղթի գիրք, թուղթեա) :

Ս. Հսկիսխման վարժարանի համար ունեցանք միջոց աշար 185 աշակերտուհիք, որոնց 72 ը թղթի վճարողը, 54 ը ամսական վճարողը, և 57 ը բաղադրված ձևով :

Իսկ նոր հաստատուած Ազգային Մանկապարտեզի համար, որոյ նկատմամբ մեր Յայտարարութեամբ մէջ մեր ազդեցնայ ու շտապութիւնը հրաւիրած էինք, որտեղ եմք իմացնելու, որ Սեպտ. 1 էն սկսեալ միջին աշար ունեցանք 60 մանկիկներ — տղայ և աղջիկ, և որոնց համար յատկացուցինք Հսկիսխման վարժարանի վարձի յարկի երկու ընդարձակ սենեակները :

Բ. Բաշինյան, 28 Ապր. 1899

ՈՐԾԱՐՄԱՆԻՆ ԻՌԿԱՆՈՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐ

ԳՅԱՆԻ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՅՆԱՆԵՐԸ

Ս. Պեղեկբուրդի « Գարնան » Կայսերական թատրոնի օպերային երաժշտական խմբի ուսուցիչ և գեկաժոր տաղանդաւոր երաժիշտ Պ. ԳԻՐԿԻ ԱՆԵՐՏԵՆԻՆԸ ՅՈՒՅՆԱՆԵՐԸ նախաձեռնութեամբ (Հայ երիտասարդներից) պիտի կազմուի քառամասն, օրինակելի երգչիկ մի խումբ, Յարեւի երաժիշտ Կազապէտի Գեկաժորութեամբ Այդ երգչիկի խումբը Հայ ժողովրդեան, աղջ — եկեղեցական երաժշտական համերգեր պիտի տայ առաջիկայ 1900 թ. Պարիզում տեղի ունենալից համախարհային Յուշահանդիսում : Թմրի անդամներն ընտրութեան պարտաւանջ տեղի և այլ պայմանների մասին մանրամասնարար կ'յայտնուի ընթերցողներին մի ուրիշ անդամ : Աստի՛ այս ուրախալի և ամեն մի Հայ մարդու խորին ուշադրութեան արժանի հուշող աղբրէկով յարգելի ընթերցող Հայ հասարակութեան յոյս ունիմ, որ ամեն մի հասկացող, բախմաց և պարտաճանաչ Հայ, իւր բարոյական և ներթանն աշակերտութիւնը չփոխի խնայէ այս գեղեցիկ գործի յաջողութեան օջախն :

8 Ապր. 1899

ԴԱՐԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՐԱՐԱՆՈՐԸ

Սեպտեմբր

ԿԱՐԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵՐԱՐԱՆՈՐԸ

հանդարտ մաքուլ երբէք չըպիտի պառկիք Բօրչիա՛ք
քով: Այս ջնչին պարտքը քսան անգամ վճարելու բա-
ւական ոսկի պիտի ունենաք և երբ վճարուի, ձեր ան-
կեղծ բարեկամը միտին հոս բերէք, այդ միջոցին նա-
միջառ ներթափ և ես կոյսերու և այրիներու նման պիտի
ապրինք: Եկէ՛ք, շուտ, վառն զի ձեր հարսանեաց օրն իսկ
պիտի մեկնիք: Ձեր բարեկամներուն բարի գալու ստ մազ-
թեցէ՛ք և ուրախ դէմք ցուցուցէ՛ք: Գանի որ թանկ դը-
նուեցար, և ու ալ թանկ պիտի սիրեմ՝ ձեզ: Բայց կարգա-
ցէ՛ք ինձի՝ ձեր բարեկամին նամակը:

Պատա՛ւ իւր. — Էլ Էրբէք:

« Սիրելի Պատանիք:

« Բոշոր նաւերս կորսուեցան, սքանաւորներս անպարկէ
դառնան, վիճակս խիստ նկուն է. Հրեիմ տաւած մուրհակե
անպատեցաւ եւ որովհետեւ զայն չը վճարելով ապրիլն ան-
հնարին է, ինձի ունեցած բոշոր պարսկերնիդ պիտի ջնջուի,
եթէ միայն մահոռախս պահուն ձեզ տեսնել կարեկամ: Աշտ
հանդերձ, ձեր հաճոյքին համեմատ գործեցի եւ եթէ ձեր բա-
րեկամութիւնը չը կրնար համոզել ձեզ հոս գալու, բոլոր նա-
ւակս ալ չընէ: »

Բօրչիա. — Ո իմ սէր! շտապեցէ՛ք ամեն գործ և գա-
ցէ՛ք:

Պատա՛ւ իւր. — Գանի որ մեկնելու համար ձեր թոյլտու-
ութիւնը ունիմ, պիտի շտապեմ. բայց մինչև վերադառ-
նալս ոչ մի մահիճ յանցապարտ պիտի ըլլայ զիս յապաղե-
լով և ոչ ալ հանգիստ պիտի ու շացնէ իմ վերադարձը:

(Դուրս կ'երեւի)

ՊԱՏԿԵՐ 3.

Վեներեիկ փողոց մը:

Կը մտնեն ՇԱՅԼՕՔ, ՍԱԼԱՐԻՆՕ, ԱՆԹՕՆԻՕ և Բանտապահ

Շայլօք. — Բանտապահ, հսկէ՛ սա մարդուն վրայ: Դը-
թու թեան վրայ մի խօսիր ինձի, ասիկա այն յիմարն է
որ ձրի ստակ փոխ կ'ուտայ: Բանտապահ, հսկէ՛ սա մար-
դուն վրայ:

Անթոնիօ. — Քիչ մ'ես մտիկ բրէ զեւ, բարի Շայլօք:

Շայլօք. — Մուրհակիս պայմանը կատարել կ'ուզեմ.
անոր դէմ՝ մի խօսիր. երգում ըրի որ մուրհակիս պայ-
մանը պիտի կատարեմ. զիս շուն կուչեցիր, երբ դեռ
պատճառ մը չունէիր, բայց քանի որ շուն մը եմ, զոռ-
շացիր իմ ժանիքէն: Դուք որ իրաւունքս պիտի գործա-
դրէ: Դու, տրուպ բանտապահ, կը դարմանամ որ ուզե-
լուն պէս անոր հետ դուրս կ'եննեմ:

Անթոնիօ. — Կ'ազաչեմ քեզի, խօսքիս մտիկ բրէ:

Շայլօք. — Մուրհակիս պայմանը պիտի կատարեմ.
խօսքդ լսել չեմ ուզեր, մուրհակիս պայմանը պիտի կա-
տարեմ, ուստի ալ մի խօսիր ինձի թու լստիրտ և անհե-
ռատեա յիմար մը չեմ որ զլու խօ թօթուեմ, մեղմա-
նամ, և հաւաչեմ և ֆրիսանեայ բարեխօսներու ան-
սամ: Մի հետեիր ինձի, խօսք չեմ ուզեր: Մուրհակիս
պայմանը կատարել կ'ուզեմ:

(Շայլօք դուրս կ'ենէ:)

Սալարինօ. — Ասիկա ամենէ անզգայ շունն է, որ եր-
բէք մարդոց հետ ապրած է:

Անթոնիօ. — Թողուցէք զայն, ապաղղ խոն ազաչանքով
ալ չը պիտի հետեիմ անոր: Կեանքս կ'ուզէ տանել,
պատճառը լաւ գիտեմ, ստէպ իր տու զանքէն ազատե-
ցի շատերը, որ ատեն ատեն ինձի զանգ առի կու գային
և այս տաթիւ զիս կ'ատէ:

Ե՛

Սալարինս. — Վստա՛հ եմ որ Գուքսը չը պիտի թոյ-
լարէ այս առաջին քին գործադրութիւնը:

Անթոնիօ. — Գուքսը չը կրնար արդիւնէլ օրէնքի ըն-
թացքը, վասն զի առանձնաշնորհումները, որ օտարա-
կանք մեզի հետ միասին կը վայելեն Վենետիկի մէջ,
եթէ զլացուին անոնց, պետութեան արդարասիրութեան
համբաւին շատ կը փլատէ, քանի որ քաղաքին առեւտու-
րը և շահը ամեն ազգաց հետ է: Սակայն հոգ չէ, այս
փիշանքը և կորուստները զիս այնչափ ընկճեցին, որ վա-
ղը հազիւ թէ պիտի կրնամ մատակարարել լիտր մը միս
արիւնարբու պարտատէրիս: Աստուծոյ կը խնդրեմ որ
Պատանիօ զայ իր պարտքը վճարելու տեսնելու, մնացածը
հոգս չէ:

(Գուքս կ'ենեն)

Պ Ա Տ Կ Ե Ր 4.

Պերվոնք, Բորշիսի տան մէջ սենեակ մը:

Կը մտնեն ԲՕՐՇԻՍ, ՆԵՐԻՍՍ, ԼՕՐԷՆՉՕ.

ՃԷՍԻԲՍ և ՊԱԼՔԱՋՍՐ

Լօրենցօ. — Տիկին, թէ և ձեր ներկայութեան կը խօ-
սիմ, աստուածային բարեկամութեան վսեմ և ճշմարիտ
մի ըմբռնումը ունիք, որ խիստ ուժգին կը յայտնուի ձեր
ամուսիննու դ բացակայութեան այսպէս համդուր ժելովը:
Բայց, եթէ զիտնայիք թէ որու կ'ընէք այս պատիւը,
թէ որչափ ճշմարիտ ազնուականի մը նպատա զրկեցիք,
ձեր ամուսնոյն որչափ սիրայօգ մի բարեկամին, վստահ
եմ որ այս գործով ինքզինքնիդ պիտի զգայիք աւելի
հպարտ, քան թէ ուրիշ որ և է սովորական բարիք ընե-
լով:

Բորշիս. — Բարիք գործեւրու համար երբէք չը զղա-
ծի:

ցի, ոչ ալ հիմա կը զղջամ, վասն զի ընկերներու միջև, որ մտերմութեամբ կ'ապրին և միասին առեն կ'անցնեն և որոնց հոգիները սիրոյ մի հանգոյն լուծ կը կրեն, ձեռքու և բնութեան սերտ նմանութիւն մը գոյութիւն ունենալ պէտք է ի հարկէ, և ասկէ կը հետն ցնեմ՝ թէ սա Անթոնիոն՝ իմ տիրօջը սրտակից բարեկամը ըլլալուն, հարկաւ անօր նմանիլ պէտք է: Եթէ այնպէս է, որչափ չնչին է գինը որ վճարեցի իմ հոգւոյն նմանութիւնը դժօխային թշուառութեան վիճակէն փրկելու համար: Բայց ասի անձնագոյութեան շատ կը նմանի, ու սա ի բաւ է: սա քնօքերուն միտ դրէք: Լօրէնդօ, տանս հոգաբարձութիւնը և վարչութիւնը ձեր ձեռքերուն կը յանձնեմ մինչև տիրօջ վերադարձը, ես իմ մասին, երկնից գաղտնի ուխտ ըրի աղօթքով և մտախոհութեամբ ապրիլ, միայն սա ներքիայի ընկերակցութեամբ, մինչև ներս աւանդին և իմ տիրօջը վերադարձը: Երկու միոն հեռու վանք մը կայ, հոն պիտի բնակինք: Կը խնդրեմ, մի մերժէք այս ծանրութիւնը, որ սէրս և ինչ ինչ պատճառներ ձեր վրայ կը դնեն հիմա:

Լօրէնդօ. — Տիկին, բոլոր սրտով պատրաստ եմ ձեր հրամաններուն հնազանդելու:

Բօլջիւս. — Սպասաւորներս արդէն միտքս գիտեն: ձեզ և ճէսիքան, Տէր Պատանիօսի և իմ տեղ պիտի ընդունին: Ուրեմն սղջամք մնաք մինչև մեր կրկին տեսութիւնը:

Լօրէնդօ. — Թող զուարթ խորհուրդներ և երջանիկ մտմեր ընկերանան ձեզի:

Ճէսիքա. — Սրտի կատարեալ գահաւակութիւն կը մտկմեմ ձեր Տիկնութեան:

Բօլջիւս. — Զեր մաղթանքին համար շնորհակալ եմ և զայն ուրախութեամբ ձեր վրայ ետ կը մաղթեմ: Մընաք բարեալ:

(Ճէսիքա և Լօրէնդօ գուրս կ'ենեն:)

Այդ, Պալթազար, ինչպէս որ միշտ պատուաւոր և

անկեղծ դ տայ քեզ, թող դարձեալ այնպէս գտնեմ:
Ու սա նամակը, ու մարդու մը կարելի եղած բոլոր ա-
րագուծի նը գործածելով՝ Բ ստուա գնա և աշգակ ս-
նիս, օրէնսգէտ Պէլարիօի, ձեռքը յանձնելու հազ տար
և նայէ, ինչ գիր և զգեստ որ տայ, ինչերեմ, կարելի ե-
ղածին չափ շուտ վեհետիկ երթ և եկող հասարականաւը
բեր, խօսքով տտեն մ'անցնէր, այլ գնա՛, քենէ առաջ
ես հոն պիտի ըլլամ:

Պալթագար. — Տիկին, կարելի եղած արագ ու թեամբ
կ'երթամ:

(Դուրս կ'ենէ:)

Բօլշիւ. — Եկո՛ւր, Ներիսա, մտքիս մէջ խորհուրդ մը
ունիմ, որ դուն չը գիտես. մեր ամուսինները պիտի
տեսնենք իրենց մտքէն չանցած ժամանակ:

Ճեպլա. — Անոնք ալ մեզ պիտի տեսնեն ?

Բօլշիւ. — Պիտի տեսնեն, բայց այնպիսի հազ ուստի
մը տակ, որ պիտի կարծեն թէ ունինք այն բանը որ մենէ
կը պակտի: Դրաւ կը դնեմ որ երբ երիտասարդներու
պէս հագուինք, մեր երկուքէն աւելի սիրունը ես պիտի
ըլլամ և պիտի կրնամ դաշոյնս աւելի շնորհքով կրել և
պատանիի մը մարդու փոխուելու միջոցին ունեցած ճը-
ռնչոտ ձայնով խօսիլ և երկու ձեթ-եթուն քայլեր, այ-
րական մի շէքուկումի (stride) փոխել և պոռոտ, գեղա-
նի պատանիի մը նման կռիւներու վրայ խօսիլ, ճարտար
սուտեր հնարել, թէ ինչպէս պատուաւոր տիկիններ սի-
րոյս հետամուտ եղան և մերթմանս վրայ հիւանդացան և
մեռան. բայց ինչ կրնայի ընել, և ետքը զղում կ'ընե-
լով՝ պիտի փախարիմ որ, չը սիրելով իսկ, մեռուցած
չըլլայի զանոնք և այս ջիւին սուտերէն քսենեակ մը պի-
տի պատմեմ, այնպէս որ մարդիկ պիտի երգնուն թէ
տարիէ մը աւելի է որ դպրոցէն ելած եմ: Մտքիս մէջ
ոնապարծիքներու հազար ու մէկ անհամ կատակներէն
ունիմ, որ պիտի գործածեմ:

Ներիսա. — Ինչ կ'ըսէք, մարդու պիտի փոխու ինք ?

ԿԱ

Բերքիւս — վայր ինչ հարցում է այդ. եթէ չարամիտ մը քեզ լսեր! : Բայց եկուր, բոլոր մտադրութիւններս քեզի պիտի ըսեմ, երբ կառքին մէջ ըլլամ, որ պարտէզին դռան առջև մեզի կ'ապասէ. շտապէ ուրեմն, զի քուսան մըն պէտք է կտրենք այսօր :

(Դուրս կ'ենեն)

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ե .

Նոյնը . պարտէզ մը :

Կը մտնեն ԼՕՆՍԲՐԼԸԹ եւ ՃԵՍԻԲԱ .

Լճնայցլիք. — Այո՛, անշուշտ, քանզի, կը հասկնաք, հօրը մեղքերը զաւակներուն վրայ կ'իյնան, հետեաքար հաւատացէք որ ձեզի համար կը վախճամ Զեզի հետ միշտ անկեղծ եղայ եւ հիմա ալ այս մասին կարծիքս բացէ ի բաց կը խօսիմ. ուստի ուրախ եղի՛ք, վասն զի, իրօք, կարծեմ թէ դժօխք պիտի երթաք : Միակ յոյս մը կայ, որ կրնայ ձեզ օգուտ մ'ընել եւ սակայն այդ ալ տեսակ մը պիտակ (bastard) յոյս է :

ՃՆԱՆՔԱՍ. — Եւ ինչ է այդ յոյսը, կ'աղաչեմ ? :

Լճնայցլիք. — Կրնաք քիչ մը յուսալ թէ ձեզ արտագրողը ձեր հայրը չէ, թէ հրէին աղջիկը չէք :

ՃՆԱՆՔԱՍ. — Իրօք, ատիկա տեսակ մը պիտակ յոյս է, քանզի եթէ այդպէս ըլլար, մօրս մեղքերը իմ վրայ կ'իյնային :

Լճնայցլիք. — Ճիշտ է, ուստի կը վախճամ որ թէ հօր եւ թէ մօր կողմէն դժօխապարտ էք. այսպէս մենչ կը խառնիմ Սկիլլայէն՝ ձեր հայրը, կ'իյնամ ֆարիպտիսի վըրայ՝ ձեր մայրը. արդ. երկու կերպով ալ կորսուած էք :

ՃՆԱՆՔԱՍ. — Էրկանս միջոցաւ պիտի վերհալիմ, որ զիս ֆրիտանէ ու թեան դարձուցի :

Լճալըջթ. — Երաւ, անի ալ մեղադրելի է. արդէն բաւական Քրիստոնեայներ կայինք, նոյն իսկ բաւականէն ալ աւելի, մին միւսին հետ հանդիստ ապրելու համար: Այս Քրիստոնեայ դարձները խողենիի գինը պիտի բարձրացնէ. եթէ ամենքնիս ալ խողակեր դառնանք, քիչ տեսնէն խողի շերտ մը կրակի վրայ զնեւ անկարելի պիտի ըլլայ, ինչ զին որ ալ վճարենք:

Կը մտնէ 10ՔԷՆՁ0

Ճնսկքաւ. — Լճալըթ, խօսքերդ պիտի ըսեմ էրկանըս, որ ահա հոս կուգայ:

Լօլջնգօ. — Քիչ տատնէն քենէ նախանձելու պիտի սկսիմ, Լճալըթ, եթէ այսպէս կինս անկիւնները քաշել շարունակես:

Ճնսկքաւ. — Ոչ, մենէ վախնալու պէտք չունիք, Լօրէնգօ: Լճալըթ եւ ես կուռստ ենք. բացօրէն կ'ըսէ թէ երկինքը ինծի համար փրկութիւն չկայ, վասն զի Հրէի մը աղջիկն եմ. եւ նոյնպէս կ'ըսէ թէ դուք հասարակապետութեան բարի անդամ մը չէք, վասն զի Հրէաները Քրիստոնէսութեան դարձներով՝ խողենիի գինը կը բարձրացնէք:

Լօրէնգօ. — Այդ մասին հասարակապետութեան առջեւ ես աւելի գիւրաւ կրնամ պատասխանել, քան թէ դուն խաղչիկին փոքրն բարձրութեան համար: Մարիկուհին քենէ յգի է, Լճալըթ:

Լճալըջթ. — Թէեւ անպատեհ է որ Մարիկուհին սովորականէն տւելոյս ըլլայ, եթէ նէ պատուաւոր կնոջ մը պակաս իսկ է, իրօք՝ իր կարծածէն աւելի է:

Լօրէնգօ. — Խենդերը ինչպէս ալ զիւրաւ կրնան խաղալ բաւի վրայ: Ինծի կ'ուզայ որ քիչ տատնէն, նորամուտեան ընտացոյն դարդը պիտի ըլլայ ըստ թիւնը եւ խօսքը սոսկ թու թականերու համար արժանիք մը պիտի համարուի: Օն, ներս գնա եւ ըսէ որ կեղտկորի համար պատրաստուին:

Լօնսլլըթ. — Պատրաստ են, Տէր, ամեն քնին ալ ստա-
մարս ունին:

Լօրէ՞ցօ. — Տէր Աստուած, որչափ ալ փճախօս ես!
Ապա ուրմն, ըսէ որ կերակուրը պատրաստեն:

Լօնսլլըթ. — Այն ալ պատրաստ է, Տէր, միայն թէ
բուն բառը ծածկոյ է:

Լօրէ՞ցօ. — Ուրմն ծածկոյցը դրէք, տէր:

Լօնսլլըթ. — Ո՛ր, ոչ երբէք Տէր, ես պարտականու-
թիւնս կը ճանցնամ:

Լօրէ՞ցօ. — Շարունակ բառախաղեր! : Հանճարիդ բո-
լոր հարստութիւնը մէկ վայրկեանի մէջ ծախսել կու-
ղես? : Կ'աղաչեմ քեզի պարզ խօսք մը՝ իր պարզ նշա-
նակութեամբը հասկցիր. ընկերներուդ գնա՛, ըսէ որ սե-
ղանը ծածկեն, կերակուրը ներս բերեն. ուտելու պիտի
դանք:

Լօնսլլըթ. — Սեղանը, Տէր, ներս պիտի բերուի, կե-
րակուրը, Տէր, պիտի ծածկուի, իսկ ձեր ուտելու գալը,
Տէր, թող ըլլայ այնպէս, ինչպէս որ ձեզի հաճելի է:

(Դուրս կ'ենէ:)

Լօրէ՞ցօ. — Ո սիրելի յատկութիւն դատողութեան,
իր բառերը որչափ ալ կը յարմարին խօսքերուն! : Յի-
մարը՝ կատակներու բանակ մը շարած է իր յիշողու-
թեան մէջ և ես՝ կը ճանչնամ խել մը յիմարներ, բարձ-
րագոյն զիրք ունեցող և իրեն պէս մտապաճող, որ կու-
կի՛ր բառի մը համար իմաստը կ'անդոսնեն. Ինչպէս ես,
ճէսիքա! : Եւ արդ բարի անուշիկ կարծիքդ ըսէ ինձի,
ինչպէս կը դանես Տէր Պասանիօի կիներ? :

Ճէսիքա. — Ամեն նկարագրութեանէ գերազանց: Խիստ
վայելուչ է որ Տէր Պասանիօ տուաքինի կեանք վարէ, զի
այնպիսի տիկին մը ունենալով, որ իրեն համար օրհնենք
մըն է, երկնքի տրախտութիւնները հօս՝ երկրի վրայ կը
վայելէ և եթէ երկրի վրայ այնպէս չապրի, արդար է որ
երբէք երկինք չերթայ: Այո՛, եթէ երկու գիւր երկնու-

ԿՐԿՆԱՏՈՄԱՐ ՈՒԹ ԳԱՍՈԼ

Ն. ՏԻԻՋԻՆՃԵԱՆ

Տպագր. Ն. Պերպերեան Կ. Պոլիս

Գին 6 դրուշ

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵՏ

ՀՐԱՆՏ Ս. ԻԱՆՆԵԱՆ

Կ. Պոլիս Տպագր. Պերպերեան 1899

Գին 10 դրշ.

Գրատունս ընդունած է.

ՆՈՐ ՔՆՐԱԿԱՆ ՅՐԱՆՍԵՐԷՆ. Դ. Թերգեան, Ի պէտս Հա-
ռաւանդաց: Ուսումնական Խորհրդոյ կրթական ծրագրին հա-
մաձայն և մանկավարժական նորագոյն սկզբունքներու համե-
մատ պատրաստուած: Գ. տպագր. 1899 Կ. Պէլք. սեպտեմբերու-
թիւն Պալենց գրատան. գին 60 ֆարսց:

ՆԱԽԱՏԱՐՆԵՐԻ ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒ-
ԹԵԱՆՅ ԵՆՈՎ թիւեան Բ. մաս 9-10 տարեկան աղջց համար
բնական գիտութիւնք տպագր. Յ. Մասքոսեան 1899 զին 5
դրուշ:

ԿԱՆՉ ՏՂՈՅ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ
(զիջուրիւն) խօսք առ ծնողս և դաստիարակս, թարգմ. Գեր-
մաներէնէ. տպագր. Յ. Մասքոսեան 1899 զին 2 դրուշ:

ՄԵԾ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ԹԻԼ 33

ՕՍՄԱՆ ՋԱՏԻ ԽԱՆ, ՎԵՐԻ ՅԱՐԿ

Պատիւ ունիմ յայտարարել Պատ. Հասարակութեան և մասնաւորաբար իմ բազմաթիւ Արգոյ յաճախողներուս, թէ ուրախ եմ այս անգամ իրենց կարենալ իմացունելուս հետեւեալ կարգադրութիւններս, որով անտարակոյս պիտի յաջողիմ աւելի չատ գոհացնել ինձ դիմողներն:

1⁰ Կատարելագործած եմ իմ ձեադիտութիւն՝ անգլիական նորաձեութեան հետեւելով:

2⁰ Աշխատաւորներուս մէջ մասնաւոր փոփոխութիւնները րած եմ, փորձառու նոր վարպետներ առնելով:

3⁰ Կատարեալ ուղղութիւն և ճշգրտութիւն դերձակատանս հիմնական սկզբունքներն են, հետեւաբար ու և է խնամք պիտի չզլացուի յաճախողներուս յանձնելու համար ճաշակաւոր և տոկուն զգեստներ, և ներկայացնելու անգլիական զգեստեղէնի նիւթեր, որոնք միւսնոյն ժամանակ գիներու չափաորութեան կողմէ՝ վատահ եմ թէ անմրցելի պիտի լինին:

Ձերմապէս կը յանձնարարեմ ճաշակի տէր անձանց գալ և փորձել դերձակատունս:

ԴԵՐԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԼՈՐԳ Մ. ՔԵՇԻՅԵԱՆ

Ապալելահատանոյ Եռասուգէտն Յերիանէին Կէր, Թիւ 1

Վաճառատունս հաստատուած օրէն ի վեր սուղ ժամանակի մէջ ունեցած բազմաթիւ յաճախորդներս, ապացոյց մի են թէ՛ մենք մեր յայտարարութեան հաւատարիմ՝ գտնուած զիջ, հարկ չիկայ զովեսաներ շտայել։ Ետյում, մեր գործերը վճայ են տրդէն՝ թէ գներու աժանութեան հետ նաև ունինք մեծ առաւելութիւն մը ուրիշ նմանորինակ հաստատութիւններէ ձևի, կարի և ապրանքի մասին։ Նրեակայեցէթ թէ որչափ դժուարին է ամեն մէկ անհատի ճաշակը գոհացնել և ձևին յարմարութիւն տալ, նա մանաւանդ երբ այդ անձը առաջին անգամ է որ հագուստ չինել կուտայ մեզ։ Ուստի ինչպէս մինչև այսօր, նոյնպէս ալ այսուհետև պիտի աշխատինք ամեն ջանք և զոհողութիւն չի խնայել նոյն իսկ ամենէ բծախնդիրները անգամ գոհացնելու։

Աւերորդ չենք համարիր։ Նաև իմացընել թէ վաճառատանս մէջ կը գտնուի քաղմիրներու, ֆասօններու և այլ տեսակ սուեկէններու ճոխ հաւաքածոյ մի, և թէ պատրաստ կարուած հագուստներ ալ ունինք։

Աման, ձեւաւոր եւ տոկուն, դիմեցեր եւ տեսք։ 1—24

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայոց Դժ Բաշ

Դ. ԵՒ Լ. ԾԵՐԻՏՃԵԱՆ

Պատիւ ունինք Ձերուցանել Արդոյ Հասարակութեան և մասնաբաժնի մեր Պատ. Յաճախորդներուն թէ վերջերս մեր վաճառու բնը խիստ ճոխացուցած ենք զանազան ու ձևաներով։

Մեզ դիմադը ամէն ինչ պիտի գտնէ շատ աման գին կրով։

Ունինք նաև Ալմիարի և ուրիշներու բնախօ օճառներ, նոյն գործատանները ծախուած գրներու վրայ ԱՌԱՆՅ ամենապիտիւր յաւելապրտքիւն մը ընելու։

Կիւրութեան համար մեր Յաճախորդներուն հաշուետեսներ կը յանձնենք և մեր սովորութեան համեմատ հաշիւները ամիսը անգամ մը կը փակենք։

ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ ԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

19—24

ՓՆՏՈՆՅԷՔ ՈՒ ԴՈՒՔ ԱԼ ՓՈՐՁԵՅԷՔ

Մասնագիտ ՏՕՓԹՈՐ ԲՈԼԻ

ԱՃԱՌՂ. — Անուշ հոտերով՝ մորթը կը կակզցնէ, առանց
թեփափակելու: Կը գտնուի: Միւսիւ Արեւիկայի զեղարանը —
Շիշիճիներու մէջ Եւսուֆի ֆէրիսանի կից. — Պրն. Յակոբ
Ս Մարութեանի քով, Յրանկաց թաղ Սրօնիի ֆէրիսանէն
թիւ 21, Պրք. Կ. և Շ. Շէրիտանց միւսերանոցը — Հայոց թաղը:
Ընկերակցութեամբ:

Աշխատասիրաց ընկերութեան քով (Մանկանց պարտէզի
չափուն Գարաթաղ):

Պր. Պետրոս Արքեպիսկոպոսի պաղարը. Գորակիւ:
ԿՈՇԻԿԻ ՆԵՐԿԸ *. — Երկու սեռի սեւ կռիւները կը նորոգնէ, եր.
կարտաւ փայլունքով՝ առանց զննանելու կամ ճեղքանելու
կաշին: Կը գտնուի:

Պր. Արմենակ Մինասեանի գրասենեակը. Միւրիկէլամ օղ-
լու խան:

Պ. Աճա Պողոս Օհանեսանի գործարանատեղին. Շահին
խանի կից:

Հաֆիզ Սալորի Աճաթ պէյի միւսերանոցը. Կառավարու-
թեան գրան մեծ ճէտտան:

Իսկ Գարաթաղ ու Գորակիւ վերոյիշեալ տեղերը:

* Դործ. կերպ. — Կոշիկը ցեխերե ու շիշիկե մաքրեղե կտր
շիշիկե մեջ կախուած սրունկով քերե ու հուսարապիս փե:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՄԱՄՆԱՅ

Ամեն անոնք որ կ'փափարին բաժանորդագրուիլ Ա. Մամ-
նայ, կարող են դիմել ուղղակի խմբագրութեանս կամ մեր Մեծ.
Գործակալաց:

Ի գիտութիւն մեր բաժանորդաց կ'ծանուցանենք թէ խմ-
բագրութեանս ուղղակի իրենց բերբերն ստացող բաժանորդը
պարտաւոր են իրենց բաժնեզինն՝ ուղղակի եւ կանխիկ՝ որկել
խմբագրութեանս:

Հասցէ

Մ. Մամուրեան — ԻՋՄԻՐ

M. Mamourian — Smyrne

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

24 թիւի Բաղարիս համար որդ. արծ. 30

24 » Արտասանման » » 80 կամ 17 ֆր.

12 » Բաղարիս » » 40

12 » Արտասանման » » 40 կամ 8 1/2 ֆր.

24 » Դաճատուաց » » 60 կամ 13 ֆր.

Դաստառաց հաւաք վեցամսեայ չընդունուիր:

Կ Ա Ն Խ Ի Կ Վ Ճ Ա Ր Ե Լ Ի

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՔ

ԿՊՕԼԻՍ —	Մեծ. Սմբատ էճ. Դաւթեան. Գաղասիէր խան թիւ 46 Պաճնէ Գալու
ԷՕՏԷՄԻՇ —	Մեծ. Տիրան էճ. Պէնտէրիան
ՍԱՄՍՈՆ —	Մեծ. Եղուարդ էճ. Մուրադեան
ԵՐԷՋԱ —	Մեծ. Տիգրան էճ. Տէր Պետրոսեան
ԳԱՀԻՐԷ —	Մեծ. Կարապետ էճ. Հաւատարդեան
ՄԱՆՉՍԹԻՐ —	Մեծ. Տիգրան վարպետեան
ՊՕՍԹՕՆ —	Մեծ. Տիգրան Թաշնեան
ԴԱԻՐԷԺ —	Մեծ. Տօփ. Գաշնեան
ԱՏԱՆԱ —	Մեծ. Յակոբ էճ. Տ. Պողոսեան
ՀԱԼԷՊ —	Մեծ. Յովհաննէս էճ. Թիւրպալեան
ԹՕՏՈՍԹ —	Մեծ. Նշան էճ. Ժամագործեան
ՉՈՐԼՈՒ —	Մեծ. Արթուր էճ. Հալիլիեան
ԱՄԱՍԻԱ —	Մեծ. Թորոս էճ. Օճանեան
ՆԻԻ - ԵՕՐԳ —	Մեծ. Դաւիթ Տ. Յ. Միսնեան
ԿԻՐԱՍՕՆ —	Մեծ. Գալ ուստ էճ. Գ. Խաչեան